

Research Article (Special Issue) | Araştırma Makalesi (Özel Sayı)

Bölgesel kalkınmada yeni yaklaşım: Yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi**Oğuzhan Erdoğan** | Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, oordogan@mehmetakif.edu.tr, [0000-0003-3809-6688](https://orcid.org/0000-0003-3809-6688)

Corresponding author/Sorumlu yazar: Oğuzhan Erdoğan

Öz

Küreselleşmeyle birlikte üniversiteler, geleneksel yapılarını dönüştürerek, misyon, vizyon ve amaçlarında çeşitlilik gerçekleştirmektedir. Üniversiteler günümüzde eğitim, öğretim, araştırma ve geliştirme görevlerinin yanı sıra topluma hizmet etme noktasında bölgesel kalkınmaya destek vermektedir. Bilgiye dayalı üretim ekonomisine, yeni ulusal ve uluslararası iş birliklerine, AR-GE çalışmalarına, inovasyona, katma değere sahip ürünlerin üretimine ve bu ürünlerin ticarileştirilmesine dayanan bu yeni model bölgesel kalkınmada misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma adı altında Türkiye’de kendine yer bulmuştur. Türkiye’de 2006 yılında hayata geçirilen “her ile bir üniversite” projesi kapsamında toplam 208 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerin nitelikli hale getirilmesi, eğitim ve öğretimin yanında bulundukları illerin ve bölgelerin kalkınmasında da önemli roller oynaması için 2015 yılında Yükseköğretim Kurumu (YÖK) tarafından üniversitelerin bulundukları kentin yetkinliklerini ve özelliklerini de dikkate alarak ihtisaslaşması yönünde ‘Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi’ hayata geçirilmiştir. Bu çalışmada üniversitelerin bulundukları bölgelerde kalkınmaya verdikleri katkı bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmada doküman analizi ve ilişkisel araştırma yöntemi kullanılmış ve alandaki literatür bilgisinden yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesinin bölgesel kalkınmadaki rolü ortaya konulmuş, ihtisas üniversitelerinin çalışmalarına yer verilmiş ve bu üniversitelerin hangi alanlarda hangi projelerle bölgesel kalkınmaya katkı sağladıkları ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Üniversiteler, Bölgesel Kalkınma, Misyon Farklılaşma ve İhtisaslaşma, YÖK **JEL Kodları:** H75, H83, R58**New approach in regional development: Regional development-oriented mission differentiation and specialization programme****Abstract**

Universities are transforming their traditional structures and achieving diversity in their mission, vision and objectives. In addition to their education, training, research and development duties, universities support regional development in terms of serving society. This new model, based on national and international collaborations, R&D studies, innovation, production of value-added products and commercialization of these products, has found a place in Turkey under the name of mission differentiation and specialization in regional development. In order for these universities to play important roles in the development of the regions in which they are located, as well as education, the ‘Regional Development Oriented Mission Differentiation and Specialization Project’ was implemented by the Council of Higher Education (YÖK) in 2015 for the specialization of universities. In this study, relational research methods and document analysis methods were used and literature information in the field was used. Within the scope of the study, the role of regional development-oriented mission differentiation and specialization project in regional development is explained, and by including the studies of specialized universities, it is revealed in which areas, and with which projects these universities contribute to regional development.

Keywords: Universities, Regional Development, Mission Differentiation and Specialisation, YÖK **JEL Codes:** H75, H83, R58**Extended Summary**

For many years, regional development policies in Turkey have been focused on making public investments in certain areas, providing infrastructure support, allocating funds and providing incentives. However, this development model was not very successful in the process. By taking lessons from past practices, the new regional development approach is evaluated as a system that is sustainable, cooperates internationally, provides a competitive environment, gives importance to R&D studies and local dynamics come to the fore. In sustainable development, the impact created by universities, their strong ties with the region and their capacity to focus on regional problems and solve these problems make universities an important actor in regional development. In this context, the ‘Regional Development Oriented Mission Differentiation and Specialization’ project for

How to cite this article / Bu makaleye atıf vermek için:Erdoğan, O. (2025). Bölgesel kalkınmada yeni yaklaşım: Yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi. *KOCATEPEİİBFD*, 27(Özel Sayı), 1-19. <https://doi.org/10.33707/akuuiibfd.1585929>

universities established after 2006 was implemented by the Council of Higher Education (YÖK) in 2015, in order to increase the contributions of universities to the regions in which they are located and to encourage their specialization in certain fields.

Within the scope of the regional development-oriented mission differentiation project, universities were evaluated within the framework of mission, vision and awareness, research and development, education and training and management titles, and in this context, in the first place, Bingöl University; Burdur Mehmet Akif Ersoy University in the field of agriculture and basin-based development; in the field of animal husbandry, Düzce University; Kırşehir Ahi Evran University in the field of health and environment; in the field of agriculture and geothermal, Uşak University; It was chosen as a university focused on regional development in the fields of textile, leather and ceramics. In the call in 2018, Aksaray University; health and sports, Kastamonu University; nature tourism and forestry, Muş Alpaslan University; animal husbandry, Recep Tayyip Erdoğan University; tea, Siirt University; It was chosen as a university focused on regional development in the field of agriculture and animal husbandry. Kırklareli University in 2019; food, Bartın University; smart logistics and integrated region applications, Hitit University; machinery and manufacturing technologies, Yozgat Bozok University; Industrial hemp, Artvin Çoruh University; It has been designated as a Regional Development Focused University in the field of medicinal and aromatic plants. Batman University in 2021; energy, Giresun University; hazelnut, Gümüşhane University; mining, Iğdır University; agricultural products with high added value, Karamanoğlu Mehmetbey University; precision agriculture practices and innovative processing technologies, Munzur University; strategic raw materials and advanced technology applications, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University; It has become a university focused on regional development in the field of natural and cultural heritage tourism. In 2023, Bitlis Eren University; tourism, Osmaniye Korkut Ata University; renewable energy and battery technologies and Çankırı Karatekin University; 25 universities were selected as regional development-oriented universities in the field of sectoral salt and salt-based strategic products and were included in this process.

The New Way for Regional Development: Differentiation and Specialization Plans for Regional Development Missions in Higher Education. The aim of this study is to show the role of universities in regional development and the role of plans for diversity and professionalization of regional development missions implemented by universities. educational institution in. The scope of the study includes a study of specific universities and explains what areas and projects these universities contribute to regional development. In the scope of the study

What role do universities play in regional development?

How does the divisional and special project for regional development implemented by The Council of Higher Education (YÖK) affect the development of cities and regions?

research questions have been addressed. In addressing these research questions, the relational research method and document analysis method were used as a working practice and literature in the field was used. However, within the scope of the study, the aim is to establish the relationship between regional development and higher education. In this context, the concept of development, regional development, Turkish regional development theory, the role of universities in regional development, eight models used by universities in regional development, the role of universities in urban learning areas, the basic path of cluster development, new region. system, different missions and expansion, smart brand, promoting regional development and management of higher education and regional development plan for policy discussion missions and contributions of regional universities to urban development. For the scope of the study, there are many examples of the use of regional development and the impact of universities on regional development, thus enriching the research topics. This study contributes to literature by showing the contribution of universities and their role in regional development. On the other hand, as can be seen from the literature review, there is not much research on this issue. University websites and specific job reports were also used in the study. This research is also important for inclusive solutions to regional development and university problems.

Giriş

Bölgesel kalkınma, bölgenin kaynaklarının harekete geçirilerek, çeşitlendirilmesi, alt ve üst yapı yatırımları, eğitimler ve teşviklerle bölgenin gelir ve istihdam düzeylerinin artırılarak, refah seviyesinin yükseltilmesi olarak tanımlanmaktadır (Özhan ve Keser, 2021, s. 21). Bölgesel kalkınma kavramı, ilk kez II. Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş döneminde, 1949 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Harry S. Truman'ın 'Dört Nokta Planı' olarak bilinen açılış konuşmasında 'az gelişmiş' ve 'gelişmiş' bölgelerden söz etmesiyle ortaya çıkmıştır. Truman bu konuşmasında, ABD'nin bilimsel ve endüstriyel gelişimi ile sermayesini, az gelişmiş bölgelerin iyileştirilmesi ve büyümesi için kullanılabilir hale getirmek istediğini ifade etmiştir. Böylece Truman dünya genelinde yeni bir kalkınma döneminin kapılarını da aralamıştır (Turhan, 2020, s. 152). Bu yeni kalkınma döneminde bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması temel odak notlardan biri olmuştur. Türkiye'de ise bölgesel kalkınma kavramı sistematik olarak ilk defa 1930'lı yıllarda ekonominin devlet eliyle planlanması kapsamında hazırlanan beş yıllık sanayi planları ile ele alınmıştır. Bu dönemde sanayinin ülke geneline yayılması ve yerel ekonomilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Uzunkaya, 2020, s. 15). Önceleri

devlet eliyle bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları azaltılmaya çalışılırken, sürece kalkınma ajansları, tarım ve kırsal kalkınmayı destekleme kurumları, yerel yönetimler ve üniversiteler dahil olmuştur.

Bölgesel kalkınma bağlamında, bölgelerarası gelişmişlik farkları modern devletlerin ortaya çıktığı tarihin ilk yıllarından itibaren tüm ülkelerde görülmüş ve görülmeye de devam etmektedir. Çünkü doğal ve toplumsal kaynakların eşit bir şekilde dağıtılamaması, sosyo-ekonomik gelişmelerin zaman ve mekân açısından farklılık göstermesine yol açmaktadır. Bu durum, ülkeler arasında sosyo-ekonomik kalkınma düzeylerinde farklılıkların ortaya çıkmasına ve ülkelerin gelişmiş, az gelişmiş, gelişmekte olan ya da geri kalmış şeklinde sınıflandırılmasına sebep olmaktadır (Yıldız, 2013, s. i). Ülkeler ise bölgeler arasındaki bu gelişmişlik farklarını ve dengesizlikleri ortadan kaldırmak için birbirlerinden farklı birçok proje ve uygulamayı hayata geçirmiştir. Türkiye’de ise uzun yıllar bölgesel eşitsizlikler devlet eliyle merkezi yönetim tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Önceleri az gelişmiş bölgelere altyapı desteğinde bulunulmuş, sermaye aktarımı yapılmış ve teşviklerle bölgeye yatırımcı çekilerek bölgesel kalkınmada başarı sağlanmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise bölgesel kalkınmaya katkı sağlamak için ana aktörlere yukarıda da belirtildiği gibi yerel yönetimler ve üniversitelerde dahil edilmiştir.

Üniversiteler günümüzde asli görevi olan eğitim-öğretimin yanında bilginin geliştirilmesiyle, yeni bilgilerin üretilmesi ve yayılmasıyla, uzmanlaşmayla, istihdam yaratmayla, katma değere sahip ürünleri üretmeyle ve bu ürünleri ticarileştirmeyeyle bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle üniversiteler, bilgi üretimi, insan kaynağı yetiştirme ve teknolojik yeniliklerle bölgesel kalkınmanın da çerçevesini oluşturmaktadır. Bu kapsamda üniversiteler, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılamak için misyonlarını değiştirmekte, bölgesel, ulusal ve uluslararası kalkınmaya katkıda bulunmaktadır. Nitekim bazı üniversiteler eğitim alanında, bazıları araştırma alanında, bazıları da bölgesel kalkınma alanında ülkelere katkı sağlamaktadır. Bu süreçte özellikle üniversitelerde çeşitlilik, üretim, rekabet edebilirlik, inovasyon ve tasarım noktasında farklılaşma ve ihtisaslaşmaya ilişkin projeler önem kazanmış; Türkiye’de de yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma, akıllı uzmanlaşma, çeşitlilik, misyon farklılaşması, bölgesel kalkınma ve yükseköğretimde yapılandırma gibi konularla gündeme gelmiştir (Yücel ve Çalık, 2023, s. 121). 2015 yılında, üniversitelerin eğitim, öğretim, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yanı sıra, bulundukları şehir ve bölgenin doğal, ekonomik, ticari, sanayi ve sosyal potansiyelinin etkin bir şekilde kullanılması, yerel ekonomik yaşamın geliştirilmesi ve bölgenin ihtiyaç duyduğu insan kaynağının yetiştirilmesi amacıyla ‘Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi’ YÖK tarafından uygulanmaya konulmuştur. Bu çalışmada bölgesel kalkınmada üniversitelerin rolü ele alınarak, bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi incelenmiş; ihtisaslaşan üniversitelerin bulundukları şehirlere ve bölgelere katkıları değerlendirilmiştir.

1.Literatür Özeti

Çalışmanın bu bölümünde çalışma ile ilgili olarak literatür bilgilerine yer verilmiştir. Bu kapsamda bölgesel kalkınma kavramı, Türkiye’de bölgesel kalkınma, bölgesel kalkınmada üniversitelerin rolü ve üniversitelerin bölgesel kalkınma politikalarında yer almasını sağlayan temel yaklaşımlar ele alınmıştır.

1.1. Kavramsal Çerçeve: Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Politikaları

Bölgesel kalkınma kavramı, katılımcılık ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla ekonomik ve toplumsal potansiyellerin ortaya çıkarılmasını amaçlayan, bölge refahını artırmayı ve gelir dengesini sağlamayı hedefleyen bir dizi faaliyeti ifade etmektedir (DPT, 2003, s. 250). Bölgesel kalkınma politikalarının ana hedefi, bir bölgenin potansiyelini ortaya çıkarmak ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektir. Aynı zamanda, farklı bölgeler arasında ortaya çıkan gelişmişlik farklarını azaltmak da bu politikaların önemli bir parçasıdır (Arslan, 2005, s. 286). Bölgesel kalkınma bölgenin ihtiyaçlarına ve kaynaklarına göre şekillenmektedir. Her bölgenin kendine özgü dinamikleri olduğu için, kalkınma stratejileri de esnek ve bölgeye özgüdür (Kalkınma Bakanlığı, 2014, s. 18). Bu çerçevede bölgesel kalkınma, bir ülkenin genel refah seviyesini artırmak ve ekonomik dengesizlikleri gidermek açısından son derece önemlidir.

Türkiye, coğrafi ve demografik yapısı itibarıyla çok çeşitli bölgelerden oluşmaktadır. Bu çeşitlilik, bölgesel kalkınma politikalarının önemini arttırmaktadır (Bakırcı vd., 2014, s. 283). Türkiye’de kalkınma politikaları tarihsel süreç içerisinde birçok dönüşüm ve değişim geçirmiştir. Bu dönüşüm ve değişimler, ülkenin ekonomik, siyasi, toplumsal ve kültürel dinamiklerine bağlı olarak gelişme göstermiştir (Arslan ve Türkmen, 2023, s. 257). Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllar da bölgesel kalkınmadan ziyade, ülkenin genel kalkınmasına odaklanan politikalar ön planda tutulmuştur. 1930’lu yıllarda uygulamaya konulan devletçilik politikaları, ekonominin devlet eliyle planlanması ve sanayileşme hedeflerine dayanmıştır. Bu dönemde bölgesel kalkınma açısından belirgin bir ayırım yapılmamakla birlikte, Türkiye’nin genel anlamda modernleşme ve sanayileşme hamleleri bu süreçte belirleyici olmuştur (Yılmaz ve Çelik Efsan, 2019, ss. 342-343). 1930’ların ortalarında yürürlüğe giren beş yıllık sanayi planları, sanayi yatırımlarının büyük ölçüde Batı ve merkezi bölgelerde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu planlar Türkiye’nin bölgesel kalkınma politikalarının da başlangıcı olarak değerlendirilmektedir (Uzunkaya, 2020, s. 15). Çünkü sanayi yatırımları sınırlı da olsa Anadolu’ya yayılmış ve yerel ekonomilerin gelişmesine katkıda bulunulmuştur. Türkiye’de bölgesel kalkınma süreçleri, 1960’lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır.

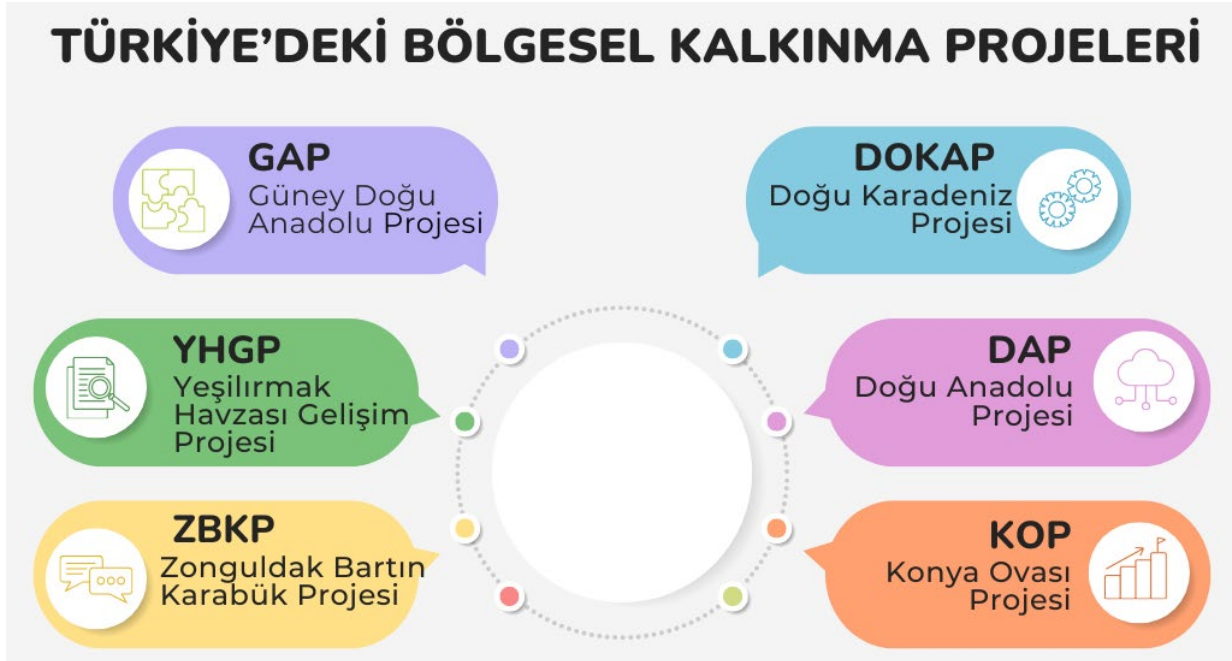
Bu yıllarda, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kaynakları verimli kullanılarak, kalkınmanın hızlandırılması için Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuş ve planlı kalkınma yaklaşımına geçilmiştir (Keskin, 2023, s. 260).

DPT, bu tarihten itibaren bölgesel farklılıkları azaltmak amacıyla bölgesel gelişim programları ve kırsal kalkınma projeleri geliştirmiştir. Kamu sektörüne yönelik politikalar ve teşvikler ile özel sektöre yönelik yatırım teşvikleri uygulayarak, ülke genelinde ekonomik büyümeyi, sosyal ve kültürel gelişimi ve refahın adil dağılımını sağlamak için çeşitli çalışmalar yürütmüştür (Kalkınma Ajansı, 2024). Bu proje ve çalışmalardan bazılarını şekil 1’de yer verilmiştir. Bu dönemde, kamu yatırımları ve işletmelere sağlanan devlet destekleri aracılığıyla toplumsal ve ekonomik dengenin sağlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, Doğu Marmara ve Çukurova bölgeleri ile Antalya ve Zonguldak illerinde bölgesel kalkınma projeleri hayata geçirilmiştir. Teşviklerin daha etkili bir şekilde uygulanabilmesi amacıyla ülke genelinde ‘gelişmiş bölgeler’, ‘kalkınmada öncelikli bölgeler’ ve ‘normal bölgeler’ olarak üç ayrı bölge grubu oluşturulmuş; özellikle doğu ve güneydoğu illerindeki kalkınmada öncelikli bölgelere yatırım teşviklerinde öncelik verilmiştir (Akşahin, 2008, s. 91). Bu bağlamda, 1970’li yıllarda başlatılan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), enerji, tarım, ulaşım ve altyapı alanlarındaki projeleriyle Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı ve en büyük bütçeli bölgesel kalkınma projelerinden biri olmuştur (GAP Bölge Kalkınma İdaresi, 2024). Yine aynı dönemde, tarımsal verimliliği artırmak, altyapı sorunlarını çözmek ve kırsal alanda yaşayan vatandaşların gelirini yükselterek kırsaldan şehirlere göçü azaltmak amacıyla Çorum-Çankırı kırsal kalkınma projesi ile Erzurum, Bingöl-Muş, Yozgat, Erzincan-Sivas ve Ordu-Giresun illerinde çeşitli kırsal kalkınma projeleri hayata geçirilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018, s. 65).

Türkiye’de 1960-1980 yılları arasında birçok kalkınma planı ve projelerinin uygulanmış olmasına rağmen, Batı ve büyükşehirler sanayileşme ve modernleşme sürecinde daha hızlı bir ilerleme kaydederken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ekonomik ve sosyal gelişim açısından belirgin farklılıklar ortaya çıkmıştır.

1980’li yıllar, Türkiye’nin ekonomi politikasında önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte bölgesel kalkınma politikaları da yeniden şekillenmeye başlamıştır. 1980’lerde sosyal ve ekonomik altyapıyı güçlendirmeye ve ihracata dayalı imalat sektöründe özel sektörün payını artırmaya yönelik bir büyüme modeli benimsenmiştir (Özdemir, 2013, s. 1). Ancak ihracata dayalı sanayileşme, büyük ölçüde Marmara Bölgesi ve çevresinde yoğunlaşmış, bu durum bölgesel kalkınma eşitsizliklerini daha belirgin hale getirmiştir. Bununla birlikte, az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını desteklemek amacıyla istihdama yönelik imalat sanayi yatırımları teşvik edilmiş ve insan kaynaklarını geliştirmeye yönelik projelere öncelik verilmiştir (Oral ve Uğur, 2013, s. 147).

Şekil 1. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

1990’lı yıllarda ise, Zonguldak-Bartın-Karabük, Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Yeşilirmak Havzası projeleri hayata geçirilmiş ve Avrupa Birliği (AB) süreci kapsamında bölgesel politikalara uyumlu bir programlama sürecine geçilmiştir (Kulaksız, 2008, s. 60). Bunun yanında nüfusun hızla artmasına paralel olarak bu dönemde sağlık ve eğitim sektörünün iyileştirilmesine yönelik projelere öncelik verilmiştir.

2000’li yıllarda Avrupa Birliği uyum süreciyle birlikte, bölgesel kalkınmaya yönelik politikalar daha kapsamlı ve bütüncül hale gelmiştir (Arslan ve Türkmen, 2023, s. 257). Yanı sıra AB tarafından Türkiye’de bölgesel kalkınma çalışmalarını yürütecek yapıların Erdoğan (2025).

etkinliğinin artırılması çalışmaları kapsamında 2006 yılında çıkarılan 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile bölgesel kalkınma politikalarının daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi için Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur. Bu ajanslar, yerel dinamiklere uygun kalkınma politikaları geliştirerek, bölgesel düzeyde ekonomik ve sosyal kalkınmayı hızlandırmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir (Ardıç, 2007, s. 231). Türkiye’de bölgesel kalkınma ajansları, bölgesel gelişme farklarını azaltma ve yerel potansiyeli harekete geçirme görevini üstlenmektedir. Her bölge için hazırlanan stratejik planlar doğrultusunda, bölgesel kalkınma ajansları yerel ekonomik kalkınmayı teşvik eden projeler üretmekte ve uygulamaktadır (Cankorkmaz, 2011, ss. 118-120). Bu bağlamda, ilk olarak 2006 yılında İzmir ve Çukurova Kalkınma Ajansları kurulmuş, ardından 2008 yılında 8, 2009 yılında ise 16 olmak üzere toplamda 26 İBBS Düzey 2 bölgesinde kalkınma ajansı faaliyete geçmiştir. Şekil 2’de kalkınma ajanslarının kurulduğu Düzey-2 Bölgeleri’ne yer verilmiştir.

Şekil 2. Türkiye’de Kalkınma Ajansları

Kaynak: TRTHaber (2024).

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde Türkiye’de, bölgesel kalkınma politikalarının temelinde; beş yıllık kalkınma planları, GAP Projesi gibi entegre bölgesel kalkınma projeleri (Keskin ve Sungur, 2010, s. 11), kırsal kalkınma projeleri, köy politikaları, yatırım teşvikleri, kalkınmada öncelikli bölgeler, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve bölgesel kalkınma ajanslarının olduğu görülmektedir (Deniz, 2019, ss. 77-78). Diğer taraftan Türkiye’deki kalkınma planları, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmayı hedefleyerek, kalkınmada öncelikli yöreler ve teşvik uygulamalarını içeren beş yıllık planlar şeklinde uygulanmaktadır (Oskay ve Kubar, 2007, ss. 204-205). Bu çerçevede 1962 yılından 2023 yılına kadar toplamda 12 kalkınma planı hazırlanmıştır. Bu kalkınma planlarında, bölgeler arasındaki dengesizlikleri gidermek, bölgeleri kalkındırmak, bölgeler arasında rekabet edebilirliği sağlamak, yerel girişimciliği teşvik etmek, altyapıları iyileştirmek, yönetişimi sağlamak, teknoloji ve dijital dönüşümü gerçekleştirmek, yerel kaynakları harekete geçirilmek, sanayinin ve yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi sağlamak, kümelenme ve AR-GE çalışmaları yapmak bölgesel kalkınma politikalarının da temelini oluşturmuştur (Deniz, 2019, s. 77). 2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planında ise bölgesel kalkınma ile ilgili olarak yatırım yeri tahsislerinin bölgesel kalkınmayla ilişkilendirilerek gerçekleştirilmesi, Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin etkinliğinin artırılması, bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal yapı ve yönetim mekanizmasının etkinleştirilmesi, kalkınma ajansları ve bölge kalkınma idarelerinin kurumsal kapasiteleri ve mevzuatlarının gözden geçirilerek etkinliklerinin artırılması, başta ulaşım, sanayi ve lojistik alanlarında olmak üzere kent bölgelerin bölgesel kalkınmadaki rolünü güçlendirmek amacıyla bölgesel kalkınma programları ve ortak projeler uygulanması, ekonomik ve sosyal avantajlarıyla küresel düzeyde ön plana çıkan illerin üretim, AR-GE ve girişimcilik kapasitesinin dijital ve yeşil dönüşüm perspektifiyle gelişimine yönelik bölgesel kalkınma programlarının uygulanması yönünde politika önerileri geliştirilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Böylece Türkiye’de kalkınma planları, ekonomik ve toplumsal gelişimi

sürdürülebilir kılma amacını güden önemli politik araç haline gelmiştir (Tan, 1976, s. 14).

1.2. Üniversitelerin Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yer Almasını Sağlayan Temel Yaklaşımlar

Üniversitelerin bölgesel kalkınma politikalarında aktif rol oynamasını sağlayan yaklaşımlar temelde ‘öğrenen bölgeler’, ‘kümelenme’, ‘bölgesel yenilik sistemi’ ve akıllı uzmanlaşmadır. Bu yaklaşımlar aşağıda ele alınmıştır.

Öğrenen bölgeler kavramı, bir bölgedeki kurumların, işletmelerin, üniversitelerin ve bireylerin sürekli öğrenme süreci içinde olduğu ve bu sayede bilgi, yenilik ve becerilerin hızla geliştiği bir bölgesel ekosistem olarak tanımlanmaktadır. 1995 yılında Richard Florida tarafından geliştirilen öğrenen bölgelerde, bilgi en önemli kaynak olarak kabul edilmektedir (Yıldız ve Acar 2020, s. 36). Bölgedeki kurumlar, bilgi üretimi ve paylaşımı üzerine odaklanmaktadır. Bilgi tabanlı kalkınma, bölgede yerel ekonomik büyümeyi desteklemekte ve yeni iş fırsatları yaratmaktadır (Florida, 1995, s. 527).

Michael Porter tarafından ortaya konan **kümelenme** modeli, belirli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin, üniversitelerin, araştırma merkezlerinin ve kamu kurumlarının coğrafi yakınlık içinde bulunarak bilgi, teknoloji ve iş gücünü paylaşmaları ile oluşan bir iş birliği yapısıdır (Alsaç, 2010, s. 8). Bu yapı, rekabet avantajı sağlamak ve yenilikçilik kapasitesini artırmak amacıyla tasarlanmıştır. Kümelenme, üniversitelerle yapılan iş birlikleri sayesinde bilgi üretimini hızlandırmakta ve yeni fikirlerin ticarileştirilmesi süreçlerini desteklemektedir (Porter, 1998, s. 10). Üniversiteler, kümelenmelerde hem bilgi üretimi hem de nitelikli iş gücü yetiştirme konusunda kritik bir rol oynamaktadır. Üniversiteler, ürettikleri bilgiyi ve teknolojiyi kümelenmede yer alan işletmelere aktarmaktadır. Teknoloji transfer ofisleri ve üniversite bünyesindeki kuluçka merkezleri aracılığıyla üniversiteler, bilgiyi uygulamaya dönüştürme süreçlerini hızlandırmakta ve sanayiye yönelik yeni teknolojilerin gelişmesini sağlamaktadır (Temel, 2017, s. 251-252).

Bölgesel yenilik sistemleri (BYS) ise belirli bir bölgedeki aktörlerin yenilik süreçlerinde birbirleriyle etkileşimlerini optimize ederek rekabet avantajı kazanmaları için geliştirilmiş, üretim yapısı içerisinde yeniliği destekleyen kurumsal bir çerçevedir (Maden ve Kutgi, 2019, s. 169). Philip Cooke tarafından kavramsallaştırılan bu modele göre, BYS’lerin başarısı büyük ölçüde bölgesel iş birliği, yerel kurumların kapasitesi ve bu kurumlar arasındaki ağ yapılarının etkinliğine bağlıdır (Cooke, 1992). BYS, yerel aktörler (firmalar, üniversiteler, kamu kurumları, vb.) arasında sıkı ağ ilişkilerinin kurulmasını vurgulamaktadır (Asheim ve Coenen, 2005, s. 1179).

Akıllı uzmanlaşma, özellikle Avrupa Birliği’nin bölgesel kalkınma stratejilerinde öne çıkan bir bölgesel yenilik stratejisidir. Bu kavram, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Avrupa 2020 Stratejisi’nin temel unsurlarından biridir (Yücel ve Çalık, 2023, s. 474). Bu strateji, her bölgenin kendi güçlü yanlarına ve potansiyeline uygun olarak belirli alanlarda uzmanlaşmasını ve bu alanlarda yenilikçi yatırımlar yapmasını teşvik etmektedir (Dalgıç, 2018, s. 14-15). Akıllı uzmanlaşma, özellikle sınırlı kaynakların etkin kullanılmasını, rekabet avantajının artırılmasını ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmayı amaçlamaktadır. Şekil 3’te akıllı uzmanlaşma stratejilerinin temel unsurları belirtilmiştir.

Şekil 3. Akıllı Uzmanlaşma Stratejilerinin Temel Unsurları

Kaynak: Kumral ve Güçlü (2015, s. 5).

OECD ise, akıllı uzmanlaşmayı, bölgedeki AR-GE ve yenilik yatırımlarının, bilim ve teknoloji alanındaki uzmanlık ile bölge ekonomisinin verimliliği, rekabetçiliği ve büyüme politikaları üzerindeki etkilerini açıklamayı amaçlayan bir sanayi ve yenilik çerçevesi olarak tanımlamaktadır (OECD, 2013). Akıllı uzmanlaşma stratejisi ise, ‘her bölgenin ekonomik ve rekabet avantajlarını değerlendirerek inovasyona dayalı bir gelişim stratejisi oluşturmak’ şeklinde ifade edilmektedir. Bu süreçte, bilimsel ve stratejik verilere dayalı bir uzmanlaşma ile bölgedeki sektörel ve teknolojik uzmanlığın diğer bölgelere kıyasla durumu üzerine stratejik analizler gerçekleştirilmektedir (Kutgi ve Maden, 2018, s. 152).

Sonuç olarak bölgesel kalkınmada kurumlar akıllı uzmanlaşma, yenilik, kümelenme ve öğrenen bölgeler gibi temel yaklaşımlardan yararlanmaktadır. Bu alanların kesişiminde ise Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma yer almaktadır.

1.3. Bölgesel Kalkınmada Üniversitelerin Rolü

Bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan ve bu süreci destekleyen en önemli unsurlardan birisi de o bölgede bulunan üniversitelerdir. (Dalgıç, Tunç ve Kaya, 2009, s. 42). Nitekim üniversitelerin bölgesel kalkınma üzerindeki etkisinin çalışıldığı araştırmalarda da üniversitelerin istihdama, ekonomiye, sosyo-kültürel alanlara ve nitelikli iş gücünün yetiştirilmesine, tarım ve hayvancılık gibi sektörlerin geliştirilmesine katkı sağladıkları ortaya koyulmuştur (Atik, 1999, ss. 99-109). Üniversitelerin bölgesel kalkınmada oynadığı rol, bilgi üreten, yaratıcı ve yenilikçi çözümler sunan, toplumu bilinçlendiren ve insan kaynağını eğiten bir kurum olarak kritik öneme sahiptir. Üniversiteler, akademik bilgi ve araştırma kapasitesiyle yerel ekonomilere ve sosyal yapıya katkıda bulunmakta (Arap, 2014, s. 109), bilgi ve teknoloji üretiminin merkezinde yer alarak bölgesel kalkınmayı doğrudan etkilemektedir. Araştırma merkezleri ve laboratuvarlar aracılığıyla yapılan bilimsel çalışmalar, yeni teknolojilerin, ürünlerin ve hizmetlerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu araştırmaları, bölgenin ihtiyaçlarına göre şekillendirerek yerel çözümler sunmaktadır (Büyükgözel vd., 2023, ss. 356-358). Üniversitelerin bölgesel kalkınmaya bir diğer önemli katkısı ise, nitelikli iş gücü yetiştirme ve bölgedeki iş olanaklarına uygun mezunlar vermesidir. Eğitim programları, yerel iş piyasasının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır. Bölgedeki sanayi veya hizmet sektörüne yönelik iş gücü talebini karşılayacak şekilde tasarlanan bölümler ve müfredatlar, mezunların istihdam edilme şansını artırırken bölgesel kalkınmaya da katkı sağlamaktadır (Aybarç, 2018, s. 582).

Üniversiteler, girişimcilik ekosisteminin gelişmesine de büyük katkı sağlamaktadır. Özellikle teknoloji geliştirme bölgeleri ve kuluçka merkezleri aracılığıyla akademisyenlerin, öğrencilerin ve mezunlarının girişimcilik potansiyelini desteklemektedir. Bu merkezlerde iş fikri olan bireylere mentorluk, ofis imkânları, finansal destekler gibi hizmetler sunularak yerel ekonomiye yeni iş alanları ve ürünler kazandırılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 49). Diğer taraftan üniversiteler, yalnızca ekonomik değil, sosyal ve kültürel kalkınmada da etkili rol oynamaktadır. Üniversiteler, düzenledikleri konferanslar, seminerler, çalıştaylar, kültürel etkinlikler ve sosyal sorumluluk projeleriyle yerel halkın bilgi seviyesini artırırken kültürel açıdan da zenginleştirmektedir. Bu etkinlikler, toplumun çeşitli kesimlerinin bir araya gelmesini sağlamak ve bölgedeki sosyal uyumu güçlendirmektedir (Kömür, 2021, ss. 102-103). Bunun yanında üniversiteler, bölgesel kalkınma politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında bilgi ve araştırma desteği sağlamaktadır. Üniversiteler, bölgenin mevcut potansiyelini ve kalkınma hedeflerini analiz ederek yerel yönetimlere rehberlik etmektedir. Bu sayede üniversiteler, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde aktif rol oynamakta ve bölgeye uygun kalkınma stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Erkut ve Sezgin, 2017, s. 17).

Günümüzde bölgesel kalkınmada sürdürülebilirlik ve çevre duyarlılığı giderek önem kazanmaktadır. Üniversiteler, çevresel sürdürülebilirlik projeleri yürüterek bölgenin doğal kaynaklarını koruma konusunda farkındalık yaratmaktadır. Ayrıca yeşil enerji, atık yönetimi ve su tasarrufu gibi alanlarda araştırmalar yaparak bu konularda topluma rehberlik etmektedir (Tanç vd, 2022, ss. 85-87). Üniversiteler, sağlık alanında yaptıkları çalışmalarla da bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Sağlık bilimleri alanında araştırmalar yapan üniversiteler, bölge halkının sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak çözümler geliştirmektedir (Yardan ve Kiremit, 2016, s. 102). Ayrıca üniversitelerin hastaneleri ve sağlık merkezleri, toplum sağlığına hizmet ederek bölgenin refah düzeyini artırmaktadır. Özetle, üniversiteler, bölgesel kalkınmanın temel dinamiklerinden biri olarak, bulundukları illere sadece beşeri sermaye kazandırmakla kalmayıp, aynı zamanda o illerin nüfus yapısı, üretim ve istihdam düzeyi ile sosyal ve kültürel yapısına da önemli ölçüde katkı sunmaktadır.

2. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı bölgesel kalkınmada üniversitelerin rolünü ile YÖK tarafından hayata geçirilen bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesinin şehirlerin ve bölgelerin kalkınmasında nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında ihtisas üniversitelerinin çalışmalarına yer verilerek, bu üniversitelerin hangi alanlarda hangi projelerle şehirlerin gelişimine ve kalkınmasına katkı sağladıkları da ortaya koyulmuştur. Çalışma kapsamında aşağıdaki araştırma soruları ele alınmıştır:

Bölgesel kalkınmada üniversitelerin ne gibi rolleri vardır?

YÖK'ün hayata geçirdiği bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşma ve ihtisaslaşma projesi şehirlerin ve bölgelerin kalkınmasına nasıl etki etmektedir?

Bu araştırma sorularının ele alınmasında çalışma pratiği olarak doküman analizi ve ilişkisel araştırma yöntemi kullanılmış ve ihtisas üniversitelerinin ihtisaslaşma ile ilgili internet sitesinden ve faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Bu kapsamda bölgesel kalkınma ile üniversiteler arasında bir ilişkinin kurulması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında bölgesel kalkınmada ve üniversitelerin bölgesel kalkınmaya etkisinde farklı uygulama örneklerine de yer verilerek çalışma zenginleştirilmiştir. Bu çalışmanın literatüre katkısı bölgesel kalkınmada üniversitelerin ortaya koyduğu katkı ve oynadıkları rolü ortaya koymaktır. Diğer taraftan yapılan literatür araştırmasında konuyu ele alan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı da görülmektedir. Tablo 1'de ilgili literatür taramasına yer verilmiştir.

Tablo 1. Literatür Taraması

Araştırmacı	Araştırmanın Başlığı	Araştırma Özeti
Filiz Tutar, Merve Ekici ve Nur Funda Tutar (2023)	Türkiye’de Üniversitelerin Ekonomik Kalkınmada Değişen Rolü: Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinde Yer Alan Pilot Üniversitelerin Performanslarının IDOCRIW Tabanlı GRA Yöntemi ile Karşılaştırılması	Çalışmada tüm bu çerçevede yerel ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için akıllı uzmanlaşma stratejilerinin konumuna ve işlevlerine değinilmiştir.
Talip ARSU (2013)	Türkiye Yükseköğretim Sisteminde Diğerleri(!): Bölgesel Üniversiteler ve Bölgesel Kalkınma İçin Üniversitelerin Önemi	Bu çalışmanın amacı literatürde sıklıkla kullanılan kriterleri kullanarak proje öncesi ve proje sonrası üniversitelerin performansları karşılaştırmak olarak belirlenmiştir.
Muhammet Damar (2021)	Yükseköğretimde Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşmaya Yönelik Durum Analizi	Çalışmada amaçlanan bölgesel üniversite kavramına ve bu konuda yapılan araştırma ve uygulamalara yer verilmiştir.
Fatma Hümeysra Yücel ve Temel Çalık (2023)	A Case Study on Evaluating Regional Development-Oriented Universities’ Contribution to Society Activities in Turkey	Çalışma sonuçlara göre pilot üniversitelerin faaliyetlerinin oldukça kapsamlı ve çok yönlü bileşenlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bütünsel bir yaklaşımla pilot üniversite konumundaki yükseköğretim kurumlarında stratejik planları doğrultusunda misyon farklılaşması ve ihtisaslaşmanın sağlandığı belirlenmiştir.
Aslı Günay (2021)	Bölgesel Kalkınmada Yeni Kurulan Üniversitelerin Rolü: Bingöl Örneği	Bu çalışmada, Bölgesel Kalkınma Temelinde Misyon Farklılaşması ve Uzmanlaşma Projesi kapsamında Türk devlet üniversitelerinin topluma katkı faaliyetlerinin etkinliğini ve performansını değerlendirmiştir.
Meltem Erdoğan ve Veyssel Karagöl (2018)	Üniversitelerin İhtisaslaşma Ekosistemi ve Dönüşümsel Bir Model Önerisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği	Bu çalışmada, yeni kurulan üniversitelerin bulundukları illerin sosyoekonomik yapılarına olan etkileri Bingöl Üniversitesi özelinde incelenmiştir
Mehmet Cansız, Neval Karanfil, Utku Bağcı (2023)	İhtisaslaşma Programına Dâhil Olan Üniversitelerin Stratejik Planlarında Kaynak Dağılımlarının Analizi	Çalışmada, Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programının BYS perspektifinden değerlendirilmesi temel amacı çerçevesinde; ekosistemin başlıca aktörlerinden biri olan üniversitelerin ihtisaslaşma sürecindeki konumları ve sürece sağlayacakları katkılar sahip oldukları kaynaklar ve paydaşlar noktasında ele alınmıştır.
Hicran Hamza Çelikyay ve Süleyman Ağraş (2023)		Bu çalışmada, içerik analizi yöntemini kullanılarak, YÖK tarafından yürütülen “Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması Programı” kapsamında yer alan 22 üniversitenin stratejik planları incelenmiştir. Stratejik planlar mali kaynakların dağılımı açısından analize tabi tutularak ihtisaslaşma alanları doğrultusunda genel yönelimler ve ayrılmalar ortaya konulmuştur.

Çalışma bölgesel kalkınma ve üniversiteler konusunu bütünleşik olarak ele alması bakımından da önemlidir.

3. Yükseköğretimde Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi

Çalışmanın bu bölümünde üniversitelerdeki misyon farklılaşma ve ihtisaslaşma kavramına kısaca değinilmiş ve yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi ele alınmıştır.

3.1. Yükseköğretimde Misyon Farklılaşma ve İhtisaslaşma

Üniversitelerin misyonu, her dönem farklılık göstermekle birlikte, bilginin korunması, iletilmesi ve üretilmesi (Antalyalı, 2007), eğitim, öğretim, bilimsel araştırma, inovasyon, topluma hizmet ve bölgesel kalkınmadır (Gürüz, 2003). Üniversiteler, bulundukları bölgedeki ekonomik, sosyal ve çevresel unsurları etkilediği gibi, bölgesel kalkınma açısından da önemli bir itici güç olarak değerlendirilmektedir (Arsu, 2023, s. 2). Nitekim günümüzde üniversitelerin belirli alanlara odaklanması meselesi küresel dünya düzeninde rekabetinde ön koşuldur. Üniversitelerde misyon farklılaşma bu anlamda yükseköğretim kurumlarına küresel trendleri yakalama fırsatı tanımaktadır. Nitekim Dublin Teknoloji Enstitüsü tarafından 2007 yılında düzenlenen ‘21. Yüzyılda Yükseköğretim: Misyonların Çeşitliliği’ konferansında, yükseköğretim kurumlarının artan misyon çeşitliliği, yerel, ulusal ve küresel düzeyde bu kurumsal çeşitliliğin nasıl teşvik edileceği ve değerlendirileceği konusu ele alınmıştır (YÖK, 2020). Bu konferansta öne çıkan temel temalar; üniversiteler uluslararası alanda rekabetçi bir yapı kazanmalı ve yerel kalkınmaya katkıda bulunma misyonuna sahip olmalıdır. Üniversiteler disiplinler arası iş birliği, sanayi ile ortak projeler ve toplumsal sorunlara çözüm odaklı araştırmalarla bilginin uygulama alanına aktarılmasında rol oynamalıdır. Üniversiteler sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıda bulunmalıdır.

Günümüz yükseköğretim kurumları, girişimcilik ve inovasyonu destekleyen programlar geliştirerek bölgesel kalkınmayı desteklemekte ve öğrencilerini küresel pazarda daha rekabetçi bireyler olarak yetiştirmektedir (Tutar vd., 2023, ss. 6-7). Üniversitelerin önemli görevlerinden biri de misyon farklılaşma ve ihtisaslaşma ile birlikte bilimsel üretimin ya da çıktının teknolojiye, teknolojinin ise ürüne dönüşerek katma değer elde edilmesidir.

3.2. Yükseköğretimde Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları geçmişten günümüze daha çok altyapının iyileştirilmesi ve bölgeye yatırım çekmek için çeşitli teşviklerin hayata geçirilmesi üzerine kurgulanmıştır. Ancak bu uygulamalar bölgeler arasındaki eşitsizliği gidermede yetersiz kalmıştır. Nitekim küresel dünyada kalkınma kavramı da yeniden şekillenmiştir. Bu bağlamda 2006 yılında Türkiye’de ‘her ile en az bir üniversite’nin kurulması düşüncesi ile birlikte yerel dinamiklerin ön plana çıktığı, akıllı uzmanlaşma alanlarının dikkate alınarak bölgelerin kendine has özelliklerinin ve yeteneklerinin incelenerek bölge üniversiteleri ile bilgi ve inovasyon alışverişinin yapıldığı ve böylece bölgesel çıktılarının ürüne dönüşerek ticarileştirildiği bir kalkınma modeline geçilmiştir (YÖK, 2020). Yükseköğretime erişimin artması, üniversitelerde yeni bir enerji, sinerji ve bilgi yoğunluğu yaratmıştır. Bu durum, Türkiye’nin kalkınma planları hedefleri doğrultusunda üniversitelerin bulundukları şehir ve bölgelerle entegrasyonunu sağlama gerekliliğini ortaya koymuş, iktisadi, sosyal ve beşeri sermayenin geliştirilmesine yönelik bir ihtiyaç doğurmuştur (Öz ve Karabay, 2022, ss. 438-439). Bu bağlamda, üniversitelerin misyonlarını yeniden değerlendirmesi, tek tip anlayıştan uzaklaşarak kurumsal farklılık ve çeşitliliğe yönelmesi ve güçlü yönlerini dikkate alarak odak bir yaklaşım benimsemesi önem kazanmıştır. Bunun yanında YÖK tarafından hazırlanan yüksek öğretimde yapısal dönüşümleri içeren 2000 ve 2007 yıllarındaki raporlarda ‘küreselleşme, verimlilik, yükseköğretimde kalite, akreditasyon¹, çeşitlilik, yönetim, özerklik ve mali yapı’ gibi konular ele alınarak yükseköğretimde misyon farklılaşması ve ihtisaslaşmanın da temelleri atılmıştır (Yücel ve Çalık 2023, s. 478). Ayrıca dokuz, 10, 11 ve 12. Kalkınma Planlarında ‘bölgesel kalkınma, ihtisaslaşma ve yükseköğretimde çeşitlilik’ gibi konular ele alınarak yükseköğretimde misyon farklılaşması ve ihtisaslaşmaya politika belgeleri üzerinden de vurgu yapılmıştır. Buna göre ihtisaslaşan üniversitelere yönelik sorumlu ve iş birliği yapılacak kuruluşlar belirlenmiş ve akademik kapasite ve fiziki altyapı oluşturma doğrultusunda bu üniversitelerin desteklenmelerine karar verilmiştir (Cansız, vd., 2023, s. 321).²

YÖK tarafından 2014 yılında yayınlanan ‘Yükseköğretim Politikalarında Yeni YÖK’ kitapçığında ‘kalite eksenli büyüme, ihtisaslaşma, öncelikli alanlar, nitelikli bilgi ve insan gücü, yetki devri ve politika üretimi’ gibi alanlarda pek çok proje ve faaliyet uygulanmış, Türkiye’de yükseköğretim sistemi yeniden dizayn edilmiştir (YÖK, 2014). Bu sürecin bir devamı olarak, üniversitelerin bulundukları bölgelere katkılarını artırmak ve belirli alanlarda ihtisaslaşmalarını teşvik etmek amacıyla 2006 sonrasında kurulan üniversitelere yönelik ‘Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması’ projesi, 2015 yılında YÖK, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (eski adıyla Kalkınma Bakanlığı) ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu (TÜBİTAK) işbirliğiyle hayata geçirilmiştir (Uşak Üniversitesi, 2017). 2006’dan sonra kurulan 40 üniversiteden 24’ü bu süreçte yer almak istediklerini belirtmiş ve bu üniversiteler, çeşitli parametreler göz önünde bulundurularak ve bölgesel normalizasyon çalışmaları da yapılmak suretiyle Yükseköğretim Kurulu dışından üyelerinden de yer aldığı bir komisyon tarafından değerlendirilmiştir. Şekil 3’te komisyon tarafından söz konusu üniversitelerin seçim süreçleriyle ilgili değerlendirme kriterine yer verilmiştir.

Şekil 4. Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi Değerlendirme Kriterleri

1	Bölge Mevcut Durumuna Yönelik Parametreler	- İldeki Toplam Nüfusun Değişim Eğilimi - Üniversitenin Bulunduğu Kentte Kişi Başına GSYİH’nın Yıllara Göre Değişim Eğilimi
2	Üniversitenin Mevcut Durumuna Yönelik Parametreler	- Üniversitelerin Akademik Teşvik Sistemine Katılım Oranları ve Teşvik Puanları - Üniversitede Kurulan Merkezler - Kurum İç Değerlendirme Raporu
3	Üniversite – Bölge İlişkisini Ölçmeye Yönelik Parametreler	- İldeki Nüfusun Yüksek Öğretime Erişimi / Faydalanma Oranı - Mezunların Üniversitenin Bulunduğu İlde Yerleşme Eğilimi - Üniversitenin Sağladığı Girişimcilik / İşbirliği Faaliyeti Sayısı - Üniversitenin Kalkınma Ajansı Destek Programlarından Faydalanarak Yürüttüğü Bölgesel Proje Sayısı - Üniversitenin Kuruluş Yılına Takiben İlde Kurulan / Kapanan İşletme Sayıları

Kaynak: YÖK (2020, s. 18).

YÖK tarafından koordine edilen ‘Üniversitelerin Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması’ projesi kapsamında, ilk etapta 5 pilot üniversitenin belirlenmesine yönelik değerlendirme süreci 18 Ekim 2016 tarihinde tamamlanmış ve sonuçlar 2016-2017 Yükseköğretim Akademik Yılı Açılış Töreninde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanmıştır (YÖK, 2020, s. 21). Tablo 2’de ihtisaslaşmaya yönelik değerlendirme süreci ele alınmıştır.

¹ Bu çerçevede 2017 yılında idari ve mali özerkliğe sahip Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) kurulmuştur.

² 10. Kalkınma Planında turizmin bölgesel kalkınma da öncü bir sektör haline gelmesinin amaçlanması ve kamu yatırımlarının, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmayı ve bölgesel gelişme potansiyelini değerlendirmeyi hedefleyen alanlara yönlendirilmeyi hedef alan politikaların etkisi de vardır. Bunun yanında 11. Kalkınma Planında da Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi kapsamındaki ilgili üniversiteler başta olmak üzere, Tarım ve Orman Bakanlığı ile işbirliği içerisinde, tarımsal üretim ve verimliliği artırmaya yönelik araştırma faaliyetlerine önem verilmiş, Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesinin kapsamının genişletilmesi ve Bölgesel kalkınmanın kurumsal yapısı ve yönetimi merkezi ve bölgesel düzeyde etkinleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda seçilen üniversitelerin tarımsal yönü güçlü kentlerden seçildiği ve proje kapsamında desteklenen üniversitelerin sayısının hemen her yıl arttırıldığı görülmektedir.

Tablo 2. Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesinin Değerlendirme Süreci

1	Süreç İlanı	Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından sürecin ilan edilmesi ve ilgili üniversitelere bildirilmesi
2	Niyet Beyanı	Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programına dahil olmak isteyen üniversitelerin YÖK'e niyet beyanlarını sunması
3	İlk Aşama Değerlendirme	Niyet beyanında bulunan üniversitelerin Komisyon tarafından belirlenen parametreler doğrultusunda incelenmesi
4	Öz Değerlendirme Raporları	İlk aşama değerlendirmeyi geçen üniversitelerin, Komisyon tarafından oluşturulmuş olan taslak rapor doğrultusunda bir özdeğerlendirme raporu hazırlaması ve YÖK'e sunması
5	İkinci Aşama Değerlendirme	YÖK'e sunulan raporların komisyon tarafından incelenmesi ve son aşamaya davet edilecek olan üniversitelerin belirlenmesi
6	Üçüncü Aşama Değerlendirme	İkinci aşamayı geçen üniversitelerin yüz yüze görüşmeler yapmak üzere YÖK'e davet edilmesi ve komisyonla görüşmeleri
7	Sonuçların İlanı	Tüm değerlendirme aşamaları tamamlandıktan sonra ilk beş üniversitenin kamuoyu ile paylaşılması

Kaynak: YÖK (2020, s. 20).

Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması projesi kapsamında üniversiteler misyon, vizyon ve farkındalık, araştırma, geliştirme, eğitim, öğretim ve yönetim başlıkları çerçevesinde değerlendirilmiş ve bu kapsamda, Bingöl Üniversitesi; tarım ve havza bazlı kalkınma alanında, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi; hayvancılık alanında, Düzce Üniversitesi; sağlık ve çevre alanında, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi; tarım ve jeotermal alanında, Uşak Üniversitesi; tekstil, dericilik ve seramik alanında bölgesel kalkınma odaklı üniversite olarak seçilmiştir. 2018 yılındaki çağrıda, Aksaray Üniversitesi; sağlık ve spor, Kastamonu Üniversitesi; tabiat turizmi ve ormancılık, Muş Alparslan Üniversitesi; hayvancılık, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi; çay, Siirt Üniversitesi; tarım ve hayvancılık alanında bölgesel kalkınma odaklı üniversite olarak seçilmiştir. 2019 yılında da Kırklareli Üniversitesi; gıda, Bartın Üniversitesi; akıllı lojistik ve bütünleşik bölge uygulamaları, Hitit Üniversitesi; makine ve imalat teknolojileri, Yozgat Bozok Üniversitesi; endüstriyel kenevir, Artvin Çoruh Üniversitesi; tıbbi ve aromatik bitkiler alanında bölgesel kalkınma odaklı üniversite olarak belirlenmiştir. 2021 yılında Batman Üniversitesi; enerji, Giresun Üniversitesi; fındık, Gümüşhane Üniversitesi; madencilik, Iğdır Üniversitesi; katma değeri yüksek tarımsal ürünler, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi; hassas tarım uygulamaları ve yenilikçi işleme teknolojileri, Munzur Üniversitesi; stratejik hammaddeler ve ileri teknoloji uygulamaları, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi; doğal ve kültürel miras turizmi alanında bölgesel kalkınma odaklı üniversite olmuştur. 2023 yılında ise Bitlis Eren Üniversitesi; turizm, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi; yenilenebilir enerji ve batarya teknolojileri ve Çankırı Karatekin Üniversitesi; sektörel tuz ve tuz temelli stratejik ürünler alanında bölgesel kalkınma odaklı üniversite seçilerek 25 üniversite bu sürece dahil edilmiştir (YÖK, 2023). Tablo 3'te Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi Kapsamındaki seçilen 25 üniversitenin isimlerine, ihtisaslaşma alanlarına ve ilgili internet sitelerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Projesi Kapsamındaki Üniversiteler

	Kurum Adı/Kurulduğu Yıl	İhtisaslaşma Alanı	İlgili Web Site Adresi
2016	Bingöl Üniversitesi	Tarım ve havza bazlı kalkınma alanı	https://pikom.bingol.edu.tr/
	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Hayvancılık alanı	https://uyg.mehmetakif.edu.tr/hadyek/hp/index.php
	Düzce Üniversitesi	Sağlık ve çevre alanı	https://w3.api.duzce.edu.tr/idari/cevresaglik
	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	Tarım ve jeotermal alanı	https://idari.ahievran.edu.tr/pilottarim
	Uşak Üniversitesi	Tekstil, dericilik ve seramik alanı	https://dts.usak.edu.tr/
2018	Aksaray Üniversitesi	Sağlık ve spor alanı	https://sporsaglik.aksaray.edu.tr/
	Kastamonu Üniversitesi	Tabiat turizmi ve ormancılık alanı	https://otti.kastamonu.edu.tr/
	Muş Alparslan Üniversitesi	Hayvancılık alanı	https://hayvancilik2.alparslan.edu.tr/tr
	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Çay alanı	https://cayihtisas.erdogan.edu.tr/
	Siirt Üniversitesi	Tarım ve hayvancılık alanı	https://tarimhayvancilik.sirt.edu.tr/
2019	Kırklareli Üniversitesi	Gıda alanı	https://gidaihtisas.klu.edu.tr/
	Bartın Üniversitesi	Akıllı lojistik ve bütünleşik bölge uygulamaları alanı	https://pto.bartın.edu.tr/
	Artvin Çoruh Üniversitesi	Tıbbi ve aromatik bitkiler alanı	https://tibbiaromatik.artvin.edu.tr/
	Hitit Üniversitesi	Makine ve imalat teknolojisi alanı	https://mitam.hitit.edu.tr/
	Yozgat Bozok Üniversitesi	Endüstriyel kenevir alanı	https://bozok.edu.tr/okul/kenevir-arastirma-enstitusu

Tablo 3. Devam.

2021	Batman Üniversitesi	Enerji alanı	https://batman.edu.tr/Birimler/ekom
	Giresun Üniversitesi	Fındık alanı	https://findik.giresun.edu.tr/
	Gümüşhane Üniversitesi	Madencilik alanı	https://madencilik.gumushane.edu.tr/
	Iğdır Üniversitesi	Katma değeri yüksek tarımsal ürünler alanı	https://ihtisas.igdir.edu.tr/
	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Hassas tarım uygulamaları ve yenilikçi işleme teknolojiler alanı	https://kmu.edu.tr/hastuyit
	Munzur Üniversitesi	Stratejik hammaddeler ve ileri teknoloji uygulamaları alanı	https://www.munzur.edu.tr/birimler/idari/shitu/Pages/hakkimizda.aspx
2023	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Doğal ve kültürel miras turizmi alanı	https://ihtisaslasma.nevsehir.edu.tr/tr
	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Yenilenebilir enerji ve batarya teknolojileri alanı	https://okuyebtk.osmaniye.edu.tr/
	Bitlis Eren Üniversitesi	Turizm alanı	https://www.beu.edu.tr/akademik/akademik-koordinatorkurultay/turizm-ihtisaslasma-koordinatorkurultay
	Çankırı Karatekin Üniversitesi	Tuz ve tuz temelli stratejik ürünler alanı	https://tuzihtisas.karatekin.edu.tr/

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi çerçevesinde üniversiteler, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmakta, teknoloji odaklı, katılımcı ve süreç merkezli yapılar oluşturarak üretime yönelik toplumsal bir kimlik kazanmaktadır (Yücel ve Çalık 2023, s. 479). Söz konusu proje, üniversitelerin inovasyon potansiyellerini ortaya çıkarmakta ve üniversiteler, araştırma enstitüleri, şirketler, organizasyonlar ve kamu kurumları gibi aktörlerin bireysel performanslarının yanı sıra, yükseköğretim ekosistemi içindeki etkileşimlerini de göz önünde bulundurmaktadır (Çakar, 2021). Üniversiteler bölgelere sağladıkları katkılar sayesinde kaliteyi ve bölgenin imajını etkilemektedir. Proje ile üniversitelerin sadece belirli alanlara odaklanması değil; bunun bölgesel kalkınma odaklı yapılması da hedeflenmektedir. Böylece o bölgedeki yöre halkına bir taraftan gelir getirici faaliyetler kazandırırken diğer taraftan da bölgedeki sermaye birikimine katkı sağlamaktadır (Hasırcı, 2021). Proje kapsamında üniversiteler, akıllı uzmanlaşmaya, kümelenmeye ve yeniliklere önem vermekte, araştırma altyapılarını güçlendirmekte, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmakta, kendi öz kaynakları dışında üniversitelere yeni fonlar sağlamakta (AB proje destekleri, TÜBİTAK, vb.), AR-GE çalışmaları gerçekleştirmekte, teknoparklar ve inovasyon merkezlerindeki çalışmalarda tematik alanlar belirlemekte, bölge işgücünün eğitime önem vermekte, bölgenin potansiyeline bağlı olarak işgücünün artırılmasına çalışmakta, yapılan araştırmaları yayına dönüştürmekte, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini üniversitenin odaklandığı tematik alanlarda yaygınlaştırmakta ve bölge ile güçlü entegrasyon çalışmaları yapmaktadır (YÖK, 2020, s. 21).

Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi ile üniversiteler yeni bir döneme girmiştir. Artık üniversiteler, günümüzde birbirinin benzeri olan misyon, vizyon ve hedefler etrafında toplanmak yerine, bulundukları bölgelerin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini dikkate alarak kendilerine özel 'ihtisas alanları' belirlemeye çalışmaktadır (Hasırcı, 2021).

4. Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Üniversitelerinin Şehirlerin Gelişimi Ve Bölgelerine Katkısı

Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesine katılan üniversiteler, bulundukları şehirler ve bölgelere uzmanlaştıkları alanlarda katkıda bulunmak amacıyla Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'ndan mali destek almakta, YÖK ise bu üniversitelere insan kaynağı desteği sağlamaktadır (Sayın, 2024, s. 262).³ Bu proje çerçevesinde Bingöl Üniversitesi, tarım ve havza bazlı kalkınma alanına odaklanmıştır. Bu kapsamda üniversite tarafından tarım ve havza bazlı kalkınmada sürdürülebilir stratejiler, arıcılık, yerel bal arısının tespit edilmesi, ana arı üretimi ve ticareti, balın depolanması üzerine çalışmalar yapılması, krem bal üretimi, bal ve propolis üretimi ile ilgili çalışmalar, bu ürünler kullanılarak mayonez gibi alternatif ürünlerin oluşturulması, yerel arıcılığın geliştirilmesi, balın markalaştırılması, elde edilen ürünlerin tanıtılması, arıcılık ve sulamada enerji ihtiyacının karşılanmasına yönelik güneş enerji sistemlerinin geliştirilmesi, Bingöl ve komşu illerde yerli sebze genotiplerinin ve Bingöl florasının araştırılması, arıcıların sosyal durumlarının tespiti ve arıcılık kompleksinin yapımı ile bölgesel çalıştaylar, kongreler ve konferanslar gibi çeşitli proje ve uygulamaları hayata geçirmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu Bingöl balı Avrupa Birliği'nden tescil almıştır (Bingöl Üniversitesi, 2024). Proje ile birlikte, TÜİK verilerine göre 2016-2023 yılı içerisinde Bingöl'de bal üretiminde yaklaşık %60'lık bir artış sağlanmış ve TRB1 bölgesinde ilk sıraya çıkmıştır. Bal verimi, proje kapsamında 2019-2023 yılı itibarı ile kovan

³ Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından ihtisaslaşan bu üniversitelerin üniversite-sanayi işbirliğini kurması ve bölgede üretilen ekonomik değerin artırılması amacıyla bu Üniversitelere 2024 Yılı Yatırım Programı kapsamında tüm süreç için yaklaşık bir katrilyon TL kaynak ayrılmıştır (Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı, 2024).

başına yaklaşık %50 artmıştır. Bingöl Üniversitesi markası olan BinBee'nin markalaşma süreci tamamlanmış ve tescil edilmiştir (Bingöl Üniversitesi, 2024).

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur ilinin potansiyellerini değerlendirerek üniversitenin mevcut ve gelecekteki altyapısını uyumlu hale getirerek tarım ve hayvancılıktaki rekabet gücünü artırmaya yönelik çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda üniversite öncülüğünde Burdur'daki yerli hayvan ırklarının geliştirilmesi, genetik ıslah ile nitelikli ırkların kazandırılması, hayvan sağlığının korunması, et-süt veriminin artırılması, hayvansal sanayiye dayalı katma değer yaratılması, çiftçi eğitimi ve çiftlik yönetimi, hayvan yetiştiriciliği hayvancılığa dayalı sanayi, süt ürünleri ve teknolojileri gibi hayvancılık ile ilgili yeni araştırma merkezlerinin kurulması, hayvancılık ile ilgili yeni köy modellerinin geliştirilmesi, kaba yem araştırmaları, ıslah çalışmaları, hayvan hastalıkları ile mücadele, örgütlenme ve ölçek çalışmaları, hayvancılık ile ilgili standartların tanımlanması ve belgelendirme çalışmaları, yeni peynir ürünlerinin üretilmesi, markalaştırılması ve pazarlamasına yönelik çalışmalar, hayvancılıkta teknolojik dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik çalışmalar, et ve süt ürünlerinde kalitenin artırılması, kaba yem projesi kapsamında 4 adet buğday çeşidi, 1 adet çavdar ve 7 adet tritikale çeşidinin adaptasyon çalışmaları, MAKÜ Çiftçi okulu projesi, embriyo transfer merkezi projesi, hayvancılıkla ilgili yeni açılan lisans, ön lisans ve lisansüstü programlar, sektör meclisi toplantıları gibi birçok proje, uygulama ve etkinlik Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi tarafından bölgesel kalkınma için hayata geçirilmiştir. İhtisaslaşma projesi çerçevesinde MAKÜ tarafından geliştirilen, hayvanların ayak derisi ve tırnaklarındaki mikroorganizma kaynaklı yaraların tedavisine yönelik 'beş topikal pomat' ile hayvanlarda birçok hastalığın hızlı bir şekilde teşhis edilmesini sağlayan, kan, idrar, dışkı ve deri örneklerinin 10 dakikada sonuçlanmasını mümkün kılan cep telefonuna entegre 'mobil mikroskop' başlıklı patent, Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından tescillenmiştir. Ayrıca, üniversite tarafından kurulan MAKÜ Süt İşleme Tesisinde, yerel ekonomiye katkı sağlamak amacıyla Burdur markalı keçi tulum peyniri ve keçi ile inek sütünden çeşitli ürünler üretilmektedir (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2024).

Düzce Üniversitesi, çevre ve sağlık alanlarında ihtisas üniversitesi olarak tanımlanmış ve sağlık sektöründe geleneksel ve tamamlayıcı tıp alanındaki faaliyetlerini çeşitlendirerek stratejik yatırımlar gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede, üniversite bünyesinde 'geleneksel ve tamamlayıcı tıp ürünleri üretim merkezi' kurulmuştur. Bu merkez, üniversitenin kendi markası olan Univera logolu ürünlerin üretiminin yanı sıra, endüstriye nitelikli fason üretim hizmeti de sunmaktadır. Merkez, sahip olduğu ekipmanlarla yalnızca nihai ürünler üretmekle kalmayıp, aynı zamanda tıbbi bitki yağı, tozu ve ekstraktı gibi çeşitli hammaddeleri likit veya liyofilize formda üretme kapasitesine de sahiptir. Düzce Üniversitesi, ihtisaslaşma sürecinde beş markayı Türk Patent Kurumu'na tescil ettirmiştir. Bu markalar; DuLife (çatı marka), Herbynia (bitkisel ürünler), Apidevera (arı ürünleri), Melenis (kozmetik ürünleri) ve Univera olarak sıralanmaktadır. Bu markalar, Düzceli girişimcilerin kurduğu Formlife Sağlıklı Yaşam Ürünleri A.Ş. firmasına 3 yıllığına lisanslanmıştır (Düzce Üniversitesi, 2024). Düzce Üniversitesi tarafından proje kapsamında odun sirkesi, odun kömürü ve tıbbi aromatik mantar üretimi de gerçekleştirilmektedir.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, jeotermal ve tarım alanlarında uzmanlaşma, farkındalık yaratma ve bölgedeki paydaşlara yeni bir perspektif kazandırma konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, yeni iş kollarının oluşturulmasında öncülük etmektedir. Bu çerçevede, üniversite tarım alanında yem bitkileri, ceviz odaklı kalkınma ve gelişim projeleri, jeotermal seracılık, jeotermal kaynakların temini ve proje alanlarına iletimi ile kaba yem üretimi gibi çeşitli projeleri hayata geçirmiştir (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, 2024). Uşak Üniversitesi, deri, tekstil ve seramik alanlarında uzmanlaşmıştır. Bu üniversitede kurulan deri, tekstil, seramik tasarım, uygulama ve araştırma merkezi hem bölgenin hem de ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmayı hedefleyen Türkiye'deki tek akademik tasarım merkezidir. Merkez, deri, tekstil ve seramik sektörlerine yönelik estetik ve işlevsel tasarımlar üretmektedir. 2019 yılında faaliyete geçen DTS Tasarım Merkezi, bugüne kadar 576 firmaya ziyaret gerçekleştirmiş, 6215 tasarım yapmış, 144 firma ile iş birliği yaparak ortak projeler geliştirmiş ve 882 ürünü ticarileştirmiştir (Uşak Üniversitesi, 2024). Bunun yanında Uşak Üniversitesi tarafından proje kapsamında oturma davranışlarının incelenmesine yönelik akıllı koltuk kılıfı tasarımı ve iplik düzgünsüzlük test cihazı tasarımı da gerçekleştirilmiştir.

Aksaray Üniversitesi sağlık ve spor alanında Aksaray'ın spor ve sağlık turizmi potansiyelinin belirlenmesi, mini olimpiyat projesi, spor okuryazarlığı, obezite ile mücadele, bisiklet sporunun geliştirilmesi, kinoa ve karabuğdaydan sporcu gıda takviyesi yapılması, tenis topu fırlatma makinesinin üretimi, yamaç paraşütü sporunda kullanılan malzemelerin akredite test ve sertifikasyon merkezi, tematik spor müzesi ve kütüphanesi, sporcu sağlığı, yamaç paraşütü sporunun yayınlştırılması, olimpiik yayın tasarımı ve özgün prototip modellerinin geliştirilmesi, sertifikalandırılması gibi proje ve uygulamaları hayata geçirmiştir. Kastamonu Üniversitesi, ormancılık ve tabiat turizmi alanında yerel halkın turizm bilincinin geliştirilmesi, 'mobilya-eğitim-üretim-tasarım geliştirme projesi', dijital turizm rehberi mobil uygulaması, kampüs dijital müzesi, tıbbi aromatik bitkilerin ekonomiye kazandırılması, tarihi ahşap yapıların korunması, Valla Kanyonunun turistik ürün olarak geliştirilmesi, iklim değişikliği, ormanların korunması, su kirliliği gibi alanlarda çalışmalar gerçekleştirmektedir (Aksaray Üniversitesi, 2024). Hayvancılık alanında uzmanlaşan Muş Alparslan Üniversitesi, hayvan yetiştiricilerinin mesleki yeterliliklerini artırmak, çiğ sütün soğuk zincirle toplanması ve pazarlanmasını sağlamak, sözleşmeli yem bitkisi üretimi ve pazarlamasını desteklemek ile hayvansal üretime dayalı sanayinin geliştirilmesine

yönelik çeşitli uygulamalar gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar sonucunda, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Muş Alparslan Üniversitesi, tohumluk tescil çalışmaları çerçevesinde ‘tohumluk test merkezi’ olarak belirlenmiş ve tohumluk çeşitlerinin deneme ekimlerine başlanmıştır (Muş Alparslan Üniversitesi, 2024).

Çay üretiminde Türkiye’de ilk sırada yer alan Rize’nin kalkınması noktasında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi tarafından yapılan çay çiçeğinin kimyasal özelliklerinin sağlık ve ekonomik açıdan potansiyelinin araştırılması, meme kanserinde beyaz çayın etkisinin araştırılması, çay kreminin cilt yanıklarına etkisi, beyaz çayın obezite ile mücadeledeki etkisi, çay florasının incelenmesi, çay hastalıkları ile mücadele, beyaz çayın karaciğer hastalıklarına etkisi, çay fabrikalarındaki verimliliğinin ve kalitenin iyileştirilmesi, beyaz ve yeşil çayın ağız gargarasına etkisi, çay atıklarının ekonomiye kazandırılması, ideal çay demleme yöntemlerinin geliştirilmesi, çay bitkisi gen havuzun oluşturulması, çay hasadı ve hasat sonrasına dair işlemlerin geliştirilmesi ve mekanizasyon, çayın pazarlanması, çay ürünü ekstratlarının kozmetik sektöründe kullanılması ve çay-köy projelerle turizmin geliştirilmesi gibi çalışmalarla bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaya çalışmıştır (Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, 2024). Siirt Üniversitesi tarım ve hayvancılıkta kuzu ve oğlak hastalıkları ile mücadele, Siirt otlu peynirin endüstriye kazandırılması, antep fıstığı fidan üretimin ve fıstık anacının geliştirilmesi, Siirt balı, fıstığı ve diğer arı ürünleri ile yerel üzüm çeşitleri üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması, Siirt fıstığı bahçelerindeki hastalıklarla mücadele konusunda geliştirilen projelerle birlikte bölgesel kalkınma yolunda önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir (Siirt Üniversitesi, 2024).

Artvin Çoruh Üniversitesi, tıbbi aromatik bitkiler konusunda uzmanlaşmıştır. Bu bağlamda, üniversite tarafından Artvin’deki tıbbi aromatik bitki potansiyel alanlarının belirlenmesi (envanter çalışması), halkın bilgi seviyesinin değerlendirilmesi, canlı materyal ve tohum temini, Artvin’de aromatik bitkilerin işlenmesi ve depolanması için tesislerin kurulması, bölgede üretilen tıbbi aromatik ve ekolojik ürünlerin pazarlanması, tıbbi ve aromatik bitkiler için DNA barkodlu etiketlerin oluşturulması, tıbbi aromatik bitki yetiştiriciliğinin geliştirilmesi, tıbbi aromatik bitki turizminin teşvik edilmesi, fitokozmetik ürünlerin geliştirilmesi ve tıbbi amaçlarla kullanılan bazı bitkilerin uçucu yağ, ilaç ve sanayi sektörlerindeki potansiyelinin belirlenmesi gibi çeşitli projeler yürütülmüştür (Artvin Çoruh Üniversitesi, 2024). Bu kapsamda 200 dönümlük alanda, ANG vakfının sağladığı 10 milyon TL’lik destekle Botanik Bahçesi ve bu bahçenin içerisinde de 450 m2 büyüklüğünde AR-GE serası kurulmuştur. Bartın Üniversitesi, akıllı lojistik ve entegre bölge uygulamaları konusunda uzmanlaşarak, Filyos Limanı ve sanayi projesi ile birlikte bölgede gelişebilecek potansiyel sektörler arasında yer alan ‘lojistik köy’, ‘lojistik yazılım’ ve ‘akıllı sistemler’ gibi alanlara odaklanmaktadır. Bu kapsamda, bütüncül bir yaklaşım benimseyerek çalışmalarını sürdürmekte ve sektöre yönelik nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir (Bartın Üniversitesi, 2024). Hitit Üniversitesi kurduğu, ‘Makine ve İmalat Teknolojileri Uygulama ve Araştırma Merkezi’ ile çeşitli teknolojik alet, teçhizat ve donanımlar kullanarak araştırmalar gerçekleştirmekte ve bölgedeki önemli sektörlerin araştırma ve geliştirme ihtiyaçlarına yanıt vermektedir. Merkez, yeni nesil robot teknolojileri geliştirmek, akıllı ilaçlar üretmek, entübe çocukların tedavisini iyileştiren emzik tasarlamak, geri dönüşüm makineleri üretmek, batarya ömrünü uzatacak nanotüp işleme yöntemleri geliştirmek, plastiğe alternatif kanserojen olmayan maddeler üretmek, yapay zeka uygulamaları üzerinde çalışmak, döküm akrilik borular üretmek, biyomedikal ürünlerin kaplamasını yapabilen otomatik kontrollü makineler geliştirmek, biyotribometre cihazları üretmek, radyasyon zırhlama ürünleri tasarlamak, ev yemek kokusunu tamamen ortadan kaldıracı ‘akıllı aspiratör’ler üretmek, osmanlık pirincinin kabuğundan seramik kompozit malzemeler elde etmek ve zedeli elmalardan yerli mikroorganizmalarla doğal boya üretmek gibi birçok alanda bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktadır (Hitit Üniversitesi, 2024).

Kırklareli Üniversitesi gıda alanında, meşe balı, propolis, arı sütü ve arı poleni katkılı süper gıda (süpermix) geliştirilmesi, Kırklareli’ne özgü bölgesel ürünlerin aroma profilinin belirlenmesi, Kırklareli köftesinin kalite özelliklerinin belirlenmesi ve raf ömrünün uzatılması, Türkiye’nin gıda güvencesinin haritalandırılması, kan glukozu regülasyonu sağlayabilecek fonksiyonel besinlerin kullanıldığı yemek tarif kitapçığı, hardaliye ve Kırklareli köftesinin tanıtılması, gıda yan ürünleri ve atıklarının değerlendirilmesi, gıdanın dijital dönüşümü, gıda ambalajlama teknolojileri, gıda AR-GE ve inovasyon merkezi, süt ve süt ürünleri ile bal ve arı ürünlerinin geliştirilmesi çalışmaları ile bölgesel kalkınmaya yönelik önemli çalışmalar gerçekleştirmektedir (Kırklareli Üniversitesi, 2024). Bozok Üniversitesi, Kenevir Araştırmaları Enstitüsü’nü kurarak Türkiye’nin kenevir ve diğer lif bitkileri alanında ilk çok disiplinli ve kapsamlı enstitüsünü oluşturmuştur. Kenevirin Türkiye ekonomisine kazandırılması ve daha fazla katma değer elde edilmesi amacıyla, tekstil, otomotiv, inşaat malzemeleri, kozmetik, enerji ve gıda sanayi gibi birçok sektörde kullanılan kenevir bitkisinin inşaat alanında daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi için kenevir katkılı briketler üretilmiş ve kampüs içindeki deneme yapılarında uygulamıştır. Kenevir konusunda uzmanlaşan Bozok Üniversitesi, ayrıca kenevir yağı içeren YOBÜ markasıyla antibakteriyel sıvı sabun ve kenevir katkılı ekmek üretmektedir (Bozok Üniversitesi, 2024).

Batman Üniversitesi, enerji vadisi projesi, sürdürülebilir kampüs projesi, enerjide yapay zeka uygulamaları, güneş enerjisi ile iklimlendirme, hidrojen depolama ve kullanma teknolojisi, akıllı röle tasarımı ve petrol sektörü bileşenlerinin üretilmesi projesi ile enerji alanında sektöre önemli katkılar sağlamaktadır (Batman Üniversitesi, 2024). Giresun Üniversitesi, kamu ve özel sektör iş birliği ile sinerji yaratmayı, fındığın üretim miktarını ve kalitesini artırmayı, ayrıca katma değeri yüksek çeşitli ürünler geliştirmeyi

hedefleyerek fındıkta ihtisaslaşan bir üniversite unvanı kazanmıştır. Erken hasadın fındığın fiziksel ve kimyasal özellikleri üzerindeki etkileri, fındıkta katma değerli yeni ürünlerin geliştirilmesi ve fındığın sağlık üzerindeki faydaları, ihtisaslaşmanın temel konularını oluşturmuş ve bu konularla ilgili projeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, fındıkta hastalıklar ve zararlılarla mücadele, çiftçi eğitimi, doku kültürü ile sertifikalı fidan üretimi, makineli tarım uygulamaları ve bunların yaygınlaştırılması, fındık tarımında teknoloji transferi, fındık ürünleri işleme teknolojilerinde yenilikçi çalışmalar ve AR-GE projeleri hayata geçirilmiş, ayrıca fındıktan kanser ilacı üretilmiştir (Giresun Üniversitesi, 2024). Gümüşhane, Türkiye genelinde en fazla maden projesinin uygulandığı ildir. Gümüşhane Üniversitesi sülfürce zengin maden atıklarının macun dolgu teknolojisi ile bertaraf edilmesi, maden atıklarının çevreye entegre edilmesi ve madencilğin geliştirilmesi konusunda çalışmalar yürütmektedir (Gümüşhane Üniversitesi, 2024).

Iğdır Üniversitesi, katma değeri yüksek tarımsal ürünler konusunda uzmanlaşmıştır. Bu çerçevede, mısır, kinoa, amarant, çiya, ayçiçeği, pamuk, yer fıstığı, üzüm, kayısı, aspir, domates, elma, kuşburnu, badem, kara erik, nektari, keten, mantar ve ayrık otlar gibi ürünlerin katma değerinin artırılmasına yönelik çeşitli projeler gerçekleştirmektedir. Ayrıca, katma değeri yüksek hayvansal ürünler, kozmetik ve inşaat sektörlerinde kullanılan tarımsal ürünler, tıbbi aromatik bitkiler, tuza ve kuraklığa dayanıklı bitkiler, tarımsal uygulamalarda yapay zekâ kullanımı ve yeni nesil mekanizasyon gibi önemli alanlarda da araştırmalar yapmaktadır (Iğdır Üniversitesi, 2024). Hassas tarım teknolojisi, tarımda bilgi ve teknolojiyi bir araya getirerek tarımsal işletmeciliği dönüştüren yenilikçi bir yaklaşımdır. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, hassas tarım teknolojileri, uydu sistemleri, elektronik ölçüm ve kontrol sistemleri ile bilgisayar yazılımlarını kullanarak, küçük alanlarda tarımsal girdi uygulama miktarını optimize etmeyi hedeflemekte; bu sayede kârlılığı artırmayı, tarımsal etkinliği yükseltmeyi ve çevre korumayı amaçlamaktadır. Üniversite, duyuşsal analiz ve tüketici tercihleri belirleme birimi ile tarımsal eğitim ve araştırma tesisi kurarak önemli adımlar atmaktadır. Ayrıca, kökboyasından toz boya üretimi, elma çeşitlerinden elde edilen atıkların et teknolojisinde kullanımı, otonom tarım robotu tasarımı gibi projelerle birlikte şeker pancarı, kırmızı et ve meyve suları üzerine de çalışmalar gerçekleştirerek Karaman'ın kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, 2024).

Munzur Üniversitesi, Türkiye'nin nadir toprak elementleri araştırma ve yenilik kapasitesinin geliştirilmesi, fotokatalizör olarak yüksek defektili yüksek entropili alaşım oksitlerin üretimi ve co2 dönüştürücü olarak kullanımında nadir toprak element katkısının araştırılması, boksit ilişkili şeylerden nadir toprak elementi kazanımının araştırılması, nadir toprak element (nte) katkılı (la, ce) cu-al-fe-mn yeni şekil hafızalı alaşımının toz metalürjisi yöntemiyle üretilmesi ve nte ilavesinin mikro-yapı, mekanik özellik ve korozyon davranışına etkisinin incelenmesi, hava-uzay araçlarında kullanılan kadmiyum kaplama metalinin yerini alacak elektrokimyasal zn/ni alasımlarının derin ötektik sıvılar içerisinde gerçekleştirilmesi ve bastnazit mineralinde bulunan nadir toprak elementlerinin derin ötektik çözeltiler içinde elektrokatalitik aktivasyon ile liç edilmesi çalışmaları ile stratejik hammaddeler ve ileri teknoloji uygulamaları alanında bölge ve sanayi sektörünün ihtiyacı olan AR-GE, ür-ge ve inovasyon çalışmaları ve sanayi sektörünün alt yapı imkânlarının karşılanmasına yönelik toplumsal katkı stratejileri geliştirmektedir (Munzur Üniversitesi, 2024). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi doğal ve kültürel miras turizmi alanında termal turizmi, karayazı tümölüsü kazısı, mikosso heritage antik çağ kompleksinin yeniden inşası, seyahat acentalarının kapasitesinin geliştirilmesi, gastronomi, volkanik doğal tuf taşlarının araştırılması, turist rehberlerinin eğitimi, Kapadokya Vadileri yürüyüş yollarının dijitalleştirilmesi, Avanos'ta seramik üretiminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kaya mezarlarının ve ölü gömme geleneklerinin belgelenmesi, Göre ve Nar Beldelerinin taşınmaz kültür varlıklarının tespiti, inanç turizmi rota tasarımı gibi alanlarda projeler hayata geçirerek Nevşehir'in kalkınmasına katkı sağlamaktadır (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2024). Bitlis Eren Üniversitesi, turizm sektörünün bölgesel kalkınmadaki etkisini artırmayı ve sürdürülebilir turizm anlayışını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Bitlis ve çevresindeki turizm altyapısının güçlendirilmesi ve turizm sektörünün çeşitlendirilmesi projesi büyük bir öneme sahiptir (Bitlis Eren Üniversitesi, 2024). Çankırı Karatekin Üniversitesi, 'sektörel tuz ve tuz temelli stratejik ürünler' üzerine geliştirdiği ihtisaslaşma projesi ile zengin kaya tuzu rezervlerine sahip olan Çankırı'yı, kalite, sürdürülebilirlik ve yenilikçilik odaklı bir vizyonla daha ileri bir seviyeye taşımayı amaçlamaktadır. Çankırı Karatekin Üniversitesi tarafından ihtisaslaşma kapsamında, sağlık, analiz, inovatif ürünler, tuz temelli stratejik ürünler, tuz ekosistemi, sanat, tasarım, medya ve farkındalık gibi 6 odak alanda 32 proje yürütülmektedir. Sağlık programı çerçevesinde kurulması planlanan haloterapi ve rehabilitasyon merkezi ulusal sağlık düzeyinin arttırılmasına ve sağlık harcamalarının azaltılmasına katkı sağlayacaktır (Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2024). Osmaniye, enerji ihtisas endüstri ve Yumurtalık serbest bölgelerine oldukça yakın bir konumda yer almaktadır. Bu coğrafi avantaj, bölgede planlanan rafinerilerden petrokimya tesislerine, petrol ve doğal gaz depolama alanlarından tersanelere, limanlardan enerji santrallerine ve arıtma tesislerine kadar pek çok işletme için ideal bir yer sağlamaktadır. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, yenilenebilir enerji ve batarya teknolojileri alanında, özellikle enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve batarya teknolojileri üzerine araştırma-geliştirme ve danışmanlık hizmetleri sunarak bölgenin kalkınmasına ve istihdamın artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, 2024).

5. Bulgular

Bu çalışmanın amaç ve yöntemi kısmında belirtilen araştırma soruları kapsamında yapılan değerlendirmeler sonucu aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Üniversiteler, sadece akademik başarıya odaklanan kurumlar olmaktan çıkıp bölgesel kalkınmanın aktif birer oyuncusu haline gelmiştir. Eğitim, AR-GE, sanayi iş birlikleri ve sosyo-kültürel katkılarıyla üniversiteler, bölgesel kalkınmaya doğrudan ve dolaylı yoldan destek vermektedir. Üniversitelerin bu rollerini destekleyen politikalar ve teşvikler, ülke genelindeki bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla üniversitelerin bölgesel kalkınmadaki işlevi, kalkınma politikalarının ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir.

Üniversiteler, akademik bilgi ve araştırma kapasitesiyle de bölgesel kalkınmaya ve sosyal yapıya katkıda bulunmaktadır.

Yükseköğretimde küreselleşme, verimlilik, kalite, akreditasyon, çeşitlilik ve yönetim gibi konular ele alınarak üniversitelerde misyon farklılaşması ve ihtisaslaşmanın temelleri atılmıştır.

Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşması projesi ile üniversiteler misyon, vizyon ve amaçlarında tek tipleşmeden farklılaşmaya giderek bölgelerindeki güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri göz önünde bulundurarak kendilerine özel ihtisas alanları belirlemiştir.

Proje kapsamında üniversiteler, akıllı uzmanlaşmaya önem vererek, araştırma altyapılarını güçlendirmiş, üniversitelerine yeni fonlar sağlamış, AR-GE çalışmaları, teknoparklar ve inovasyon merkezlerindeki çalışmalarda tematik alanlar belirleyerek bölge ile güçlü entegrasyon çalışmaları gerçekleştirmiştir.

Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşması projesi ile bölgelerin kendine has özellikleri ve yetenekleri incelenerek kurumlar arası bilgi ve inovasyon alışverişi yapılmış ve böylece bölgesel çıktılar ürüne dönüştürülerek ticarileştirilmiştir.

Proje kapsamındaki üniversiteler, girişimcilik, katılım ve inovasyonu destekleyen programlar geliştirerek bölgesel kalkınmayı desteklemekte ve öğrencilerini küresel pazarda daha rekabetçi ortama hazırlamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan sosyal refah devleti anlayışının bir devamı olarak bölgesel kalkınma kavramı, Türkiye'de özellikle 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla birlikte gündeme gelmiştir. DPT'nin kurulmasıyla birlikte ülkede planlı kalkınma dönemi başlamış ve arka arkaya 12 tane kalkınma planı hayata geçirilmiştir. DPT tarafından hazırlanan ve uygulanan kalkınma planları 2000'li yıllara kadar daha çok kamu yatırımlarına, büyük sermaye gerektiren ve özel kesimin gerçekleştiremediği alanlara ve altyapıya odaklanmış, ihracata dayalı üretim teşvik edilmiş ve bölgelerin kalkınması için birtakım teşvik uygulamaları hayata geçirilmiştir. 2000'li yıllardan sonra ise bu uygulamaların çok da başarılı olmadığı görülmüş ve bölgelerin rekabet gücünü arttırmak ve sosyo-ekonomik bütünleşmeyi sağlamak amacıyla yerel yönetimler ve üniversiteleri içerisine alan daha katılımcı ve yenilikçi faaliyetlerin hayata geçirilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede üniversiteler önemli bir rol üstlenmiş ve üniversite-sanayi iş birliğini geliştirmek, yükseköğretimde çeşitliliği, misyon farklılaşmasını ve ihtisaslaşmayı sağlamak için YÖK tarafından yeni kurulan üniversitelerde 'Bölgesel Kalkınmada Misyon Odaklı Farklılaşma ve İhtisaslaşma' projesi hayata geçirilmiştir. Bu üniversiteler bulundukları bölgelerde gerçekleştirdikleri proje ve uygulamalarla hem eğitim-öğretim, hem AR-GE hem insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yenilik hem de belirli alanlarda ihtisaslaşarak bulundukları yörenin gelişimine katkı sağlama noktasında önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çeşitlilik, farklılaşma ve akıllı uzmanlaşma kapsamında yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesi 25 üniversite tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Bu üniversitelerin 2016-2024 yılları arasındaki süreçte proje ve çıktılarına bakıldığında bölgesel kalkınmada başarılı sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Bunun yanında projeye ilk başlayan üniversitelerin projeye sonradan katılan diğer üniversitelere göre önemli ölçüde ilerlemeler kaydettikleri de dikkat çekmektedir. Proje kapsamında bu üniversitelerin bulundukları şehir ve bölgelerde yeni üretim merkezleri açtıkları, birbirinden farklı birçok yeni proje geliştirdikleri, yeni ürünler yetiştirdikleri, mevcut ürünlerde iyileştirme yaptıkları, verimliliği arttırdıkları, yeni ürünler tasarladıkları, yeni ürünler ürettikleri ve ürettikleri bu ürünleri markalaştırdıkları, ticarileştirdikleri ve pazarladıkları görülmektedir. Yine üniversitelerin ihtisas alanlarına yönelik ön lisans, lisans ve lisansüstü seviyede programlar açarak istihdama ve üretime katkı sağladıkları, elde ettikleri verileri makale, kitap ve konferanslar aracılığıyla toplumla da paylaştıkları görülmektedir.

This research article has been licensed with Creative Commons Attribution - Non-Commercial 4.0 International License. Bu araştırma makalesi, Creative Commons Atıf - Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Yazar Katkıları

Yazar, çalışmayı tek başına hazırladığını beyan etmiştir.

Teşekkür Beyanı

Yazar(lar), çalışma için teşekkür beyanında bulunmamışlardır.

Destek Beyanı

Yazar(lar), çalışma için herhangi bir destekleyen beyanında bulunmamışlardır.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), çalışma için herhangi bir çıkar çatışması beyanında bulunmamışlardır.

Etik Beyanı

Yazar(lar), çalışma için Etik Kurul Onayı alınması gerekmediğini beyan etmişlerdir.

Sorumlu Editörler

Prof. Dr. Cantürk Kayahan, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç. Dr. Volkan Göçöğlu, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Arş. Gör. Atahan Demirkol, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Kaynakça/References

Aksaray Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://sporsaglik.aksaray.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.

Akşahin, B. S. (2008). *Avrupa Birliği'nin bölgesel politikası, yapısal araçların koordinasyonu ve Türkiye'nin uyumu* [Yayınlanmamış uzmanlık tezi]. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı.

Alsaç, F. (2010). *Bölgesel gelişme aracı olarak kümelenme yaklaşımı ve Türkiye için kümelenme destek modeli önerisi* [Yayınlanmamış planlama uzmanlığı tezi]. DPT.

Antalyalı, L. Ö. (2007). Tarihsel süreç içerisinde üniversite misyonlarının oluşumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 25-40.

Arap, S. K. (2014). Üniversite-kent etkileşiminden beklentiler. *Toplum ve Demokrasi*, 8(17-18), 105-119.

Ardıç, Ö. (2007). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de bölgesel kalkınma politikaları ve bölgesel planlama çalışmaları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

Artvin Çoruh Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://tibbiaromatik.artvin.edu.tr/adresindn> edinilmiştir.

Arslan, A. ve Türkmen, A. (2023). Türkiye'de kalkınma politikaları ve bölgesel kalkınma planlarının dönüşümü. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 4(Cumhuriyetin 100. Yılı Özel Sayısı), 254-272. <https://doi.org/10.58702/teyd.1354976>

Arslan, K. (2005). Bölgesel kalkınma farklılıklarının giderilmesinde etkin bir araç: bölgesel planlama ve bölgesel kalkınma ajansları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 275-294.

Arsu, T. (2023). Bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma projesinde yer alan pilot üniversitelerin performanslarının IDOCRIW tabanlı GRA yöntemi ile karşılaştırılması. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-12.mDOI: <https://doi.org/10.52791/aksarayıibd.1193307>

Atik, H. (1999). Üniversitelerin yerel ekonomiye katkıları: Teori ve Erciyes üniversitesi üzerine bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13, 99-109.

Asheim, B. T. & Coenen, L. (2005). Knowledge bases and regional innovation systems: Comparing nordic clusters. *Research Policy*, 34, 1173-1190.

Aybarç, S. (2018). Bölgesel kalkınma dinamikleri: Üniversite-sanayi işbirliği stratejileri. *International Journal of Human Sciences*, 15(1), 581-593. <https://doi.org/10.14687/jhs.v15i1.5266>

Bakırcı, F., Ekinci, E., D. ve Şahinoğlu, T. (2014). Bölgesel kalkınma politikalarının etkinliği: Türkiye alt bölgeler bazında bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 281-298.

Bartın Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://pto.bartın.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.

Batman Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://batman.edu.tr/Birimler/ekom> adresinden edinilmiştir.

Bingöl Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://pikom.bingol.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.

Bitlis Eren Üniversitesi (2024). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://www.beu.edu.tr/akademik/akademik-koordinatorklukler/turizm-ihhtisaslasma-koordinatorklugu> adresinden edinilmiştir.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://uyg.mehmetakif.edu.tr/hadyek/hp/index.php> adresinden edinilmiştir.

Büyükgözel, K., Keleş, V. ve Çelik, C. (2023). Bölgesel kalkınmadan uluslararasılaşmaya doğru üniversite uygulama ve araştırma

- merkezlerinin genel durumu: Araştırma ve yenilik stratejilerinde kalite güvence sisteminin geliştirilmesi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 356-365. <https://doi.org/10.32329/uad.1335796>
- Cankorkmaz, Z. (2011). Türkiye’de bölgesel kalkınma ajansları ve bu ajanslara yönelik eleştiriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 113-138.
- Cansız, M., Karanfil, N. ve Bağcı, U. E. (2023). Üniversitelerin İhtisaslaşma Ekosistemi ve Dönüşümsel Bir Model Önerisi: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Örneği, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, İhtisaslaşma Özel Sayısı, 315-336.
- Cooke, P. (1992). Regional innovation sytems: Competitive Regulation in the New Europe. *Geoforum*, 23(3), 365-382.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). 12. kalkınma planı. 20 Aralık 2024 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-İkinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf adresinden edinilmiştir.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2024). 2024 yılı yatırım programı. 22 Aralık 2024 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/01/2024-Yili-Yatirim-Programi-26012024.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Çakar, D. N. (2021). Üniversite ve bölgesel kalkınma işbirliği, *Düzce Üniversitesi İhtisaslaşma Bülteni*, 1, 1-4.
- Çankırı Karatekin Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://tuzihtisas.karatekin.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Dalgıç, Y. (2018). Bölgesel rekabet ve akıllı uzmanlaşma. *BEBKA (Bursa Eskişehir Bilecik Kalınma Ajansı) Haber*, 27,14-17.
- Dalğar, H., Tunç, H. ve Kaya, M. (2009). Bölgesel kalkınmada yükseköğretim kurumlarının rolü ve Bucak örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 39-50.
- Deniz, T. (2019). *Türkiye’de üniversiteler ve bölgesel gelişme politikaları*. SETA Yayınları.
- DPT (2003). *Ön ulusal kalkınma planı ve bölgesel gelişme stratejileri*. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Düzce Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://w3.api.duzce.edu.tr/idari/cevresaglik> adresinden edinilmiştir.
- Erkut, G. ve Sezgin, E. (2017). *Bölgesel politikaların etkin işbirliği projesi değerlendirme raporu ve politika önerileri*. Karacadağ Kalkınma Ajansı.
- Florida, R. (1995). *Toward the learning region*. *Futures*, 27(5), 527-536.
- Giresun Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://findik.giresun.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Gümüşhane Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://madencilik.gumushane.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Gürüz, K. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim (Tarihçe ve bugünkü sevk ve idare sistemleri)*. ÖSYM.
- Hasırcı, U. (2021). Vizyoner program. *Düzce Üniversitesi İhtisaslaşma Bülteni*, 1, 1-4.
- Hitit Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://mitam.hitit.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- İğdir Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://ihtisas.igdir.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Kalkınma Ajansı (2024, 8 Ekim). *Bölgesel Kalkınma ve Ülkemizde Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişim Süreci*. 8 Ekim tarihinde <https://ka.gov.tr/sayfalar/bolgesel-kalkinma-ve-ulkemizde-bolgesel-kalkinma-politikalarinin-gelisim-sureci--22> adresinden edinilmiştir.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). *Bilgi stratejisinin yenilenmesi projesi*. Kalkınma Bakanlığı.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). *Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023*. Kalkınma Bakanlığı.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *Kırsal kalkınma özel ihtisas raporu, on birinci kalkınma planı (2019-2023)*, Kalkınma Bakanlığı.
- Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://kmu.edu.tr/hastuyit> adresinden edinilmiştir.
- Kargı, N. (2015). Bölgesel kalkınma yaklaşımlarındaki gelişmeler ve AB perspektifi altında Türkiye’nin bölgesel politika analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2(3), 19-40. <https://doi.org/10.18092/ijeas.70048>
- Kastamonu Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://otti.kastamonu.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Keskin, M. (2023). Türkiye’deki kalkınma planlarının bölgesel kalkınma perspektifinden değerlendirilmesi, *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-24. <https://doi.org/10.38009/ekimad.1183480>
- Keskin, H. ve Sungur, O. (2010). Bölgesel politika ekseninde yaşanan dönüşüm: Türkiye’de kalkınma planlarında bölgesel politikaların değişimi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 271-293.
- Kırklareli Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://gidaihtisas.klu.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://idari.ahievran.edu.tr/pilottarim> adresinden edinilmiştir.

- Kömür, G. (2021). Üniversitelerin sosyal kültürel ve ekonomik fonksiyonlarının şehirler üzerindeki etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1), 101-114. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.875914>
- Kulaksız, Y. (2008). *Türkiye’de bölgesel gelişmişlik farkları, istihdam ve kurum hizmetlerinin çeşitlendirilmesi*. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Kumral, N. ve Güçlü, M. (2015). Akıllı uzmanlaşmaya yönelik bölgesel araştırma ve yenilik stratejisi hazırlama kılavuzu. Çalışma Metni, No. 15/01.
- Kutgi, D. ve Maden, I. S. (2018). Bölgesel yenilik sistemlerinde yeni bir yaklaşım: Akıllı uzmanlaşma stratejisi ve teorik temelleri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 142-156.
- Maden, I., S. ve Kutgi, D. (2019). Yenilik Politikalarında yaşanan küresel dönüşümler ve Türkiye’de paradigma değişimleri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, 165 – 180. <https://doi.org/10.35237/sufesosbil.560980>
- Muş Alpaslan Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://hayvancilik2.alpA.edu.tr/tr> adresinden edinilmiştir.
- OECD (2013). *Innovation-driven Growth in Regions: The Role of Smart Specialisation*. OECD.
- Oral, G. B. ve Uğur, A. (2013). Türkiye’de bölgesel eşitsizlikleri gidermek devlet yardımları (teşvikler): 2012 teşvik sisteminin bölgesel teşvikler açısından getirdiği yenilikler. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 21, 140-168. <https://doi.org/10.11611/JMER165>
- Oskay, S. C. ve Kubar, Y. (2007). Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Türkiye’de bölgesel kalkınmanın finansmanında kalkınma ajansları. *Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi*, 2007(Yerel Ekonomiler Özel Sayısı), 204-2014.
- Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://okuyebtk.osmaniye.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Öz, H. ve Karabay, E. (2022). Kalkınma planları temelinde yükseköğretim politika ve hedefleri, *Yüksek Öğretim Dergisi*, 12(3), 437-449.
- Özdemir, S. (2013). *Doğu Asya ülkeleri ile Türkiye’nin uyguladıkları dışa açık sanayileşme stratejilerinin karşılaştırması* [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Özhan, M. ve Keser, Y. (2021). Bölgesel kalkınma ve yönetim. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(2), 19-36.
- Porter, M. E. (1998). The Adam Smith Address: Location, clusters, and the new microeconomics of competition. *Business Economics*, 33(1).
- Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://cayihtisas.erdogan.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Tan, T. (1976). *Planlamanın hukuki düzeni, kalkınma planının hukuki niteliği konusunda bir deneme*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Tanç, G. Ş., Tanç, A., Çardak, D. ve Yağlı, İ. (2022). Türkiye’deki üniversitelerin sürdürülebilirlik çalışmalarının incelenmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 66, 83-100
- Temel, E. (2017). Kümelenme üzerine literatür taraması. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 241-260. <https://doi.org/10.19129/sbad.3390>
- TRTHaber (2024, 10 Ekim). *Bölgesel yatırımların destekçisi: Kalkınma Ajansları*. 10 Ekim 2024 tarihinde <https://interaktif.trthaber.com/2021/girisimcilik/kalkinma-ajanslari/> adresinden edinilmiştir.
- Turhan, Y. (2020). Kalkınma kavramının tarihsel süreci ve etimolojik analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 29, 149-164.
- Tutar, F., Ekici, M. ve Tutar, F. N. (2023). Türkiye’de üniversitelerin ekonomik kalkınmada değişen rolü: bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 18(1),1-15. <https://doi.org/10.48145/gopsbad.1211659>
- Sayın, Z. (2024). Bölgesel kalkınma odaklı üniversitelerin misyon farklılaşması ve ihtisaslaşma alanlarının GZFT analizleri bağlamında incelenmesi, *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 259-280.
- Siirt Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://tarimhayvancilik.siirt.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Uşak Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://dts.usak.edu.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Uzunkaya, S. Ş. (2020). Türkiye ekonomisinde 1923- 1977 yılları arasındaki sanayi ve kalkınma planlarının değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(Temmuz Özel Ek), 34-50
- Yardan, D., E. ve Kiremit, Y., B. (2016). Türkiye kalkınma planlarında sağlık sektörü. *Samsun Bilimleri Dergisi*, 1(2), 93-110.
- Erdoğan (2025).

- Yıldız, B. ve Acar, M. (2020). Yaratıcı sınıf ve bölgesel kalkınma: teorik bir inceleme. *Euroasia Journal of Social Sciences ve Humanities*, 7(1), 36-46.
- Yıldız, G. (2013). *Bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde kalkınma ajanslarının rolü ve Güney Ege Kalkınma Ajansı örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Yılmaz, V. ve Çelik Efşan, N. (2019). Yerel Kalkınma Aktörlerinin Yerel Kalkınma Yaklaşımı Perspektifinde İncelenmesi. *Research Studies Anatolia Journal*, 2(7), 342-359.
- Yozgat Bozok Üniversitesi (2024, 10 Ekim). 10 Ekim 2024 tarihinde <https://bozok.edu.tr/okul/kenevir-arastirma-enstitusu> adresinden edinilmiştir.
- YÖK Bölgesel Kalkınma. (2020, 10 Ekim). *YÖK, 5 üniversiteye daha ihtisaslaşma görevi verdi*. 10 Ekim 2024 tarihinde <https://bolgeselkalkinma.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/ihstiaslasmakapsaminda-5-yeni-daha-universite-belirlendi.aspx> adresinden edinilmiştir.
- YÖK Bölgesel Üniversiteler (2021, 10 Ekim). Yükseköğretimde *ihstiaslaşma ve misyon farklılaşması bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler*. 10 Ekim 2024 tarihinde https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2020/bolgesel_kalkinma_odakli_universiteler.pdf adresinden edinilmiştir. YÖK (2000). *Türk yükseköğretiminin bugünkü durumu*. Yükseköğretim Kurulu.
- YÖK (2007). *Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi*. Yükseköğretim Kurulu.
- YÖK (2019). *Türkiye yükseköğretim sistemi*. Yükseköğretim Kurulu.
- YÖK (2020). *Yükseköğretimde yeni YÖK projeleri: Yükseköğretimde ihtisaslaşma ve misyon farklılaşması- bölgesel kalkınma odaklı üniversiteler*. Yükseköğretim Kurulu.
- YÖK (2023). Yükseköğretim Kurulu 3 üniversiteyi daha Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programı kapsamına aldı. 10 Ekim 2024 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/3-universite-daha-bolgesel-kalkinma-odakli-misyon-farklilasmasi-ve-ihstiaslasma-programi-kapsamina-alindi.aspx>
- Yücel, F. H. ve Çalık, T. (2023). Yükseköğretimde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması ve ihtisaslaşmaya yönelik durum analizi. *Yükseköğretim Dergisi*, 13(3), 473- 490. <https://doi.org/10.53478/yuksekogretim.1223074>
- Yücel, H. İ. (2006). *Türkiye'de bilim teknoloji politikaları ve iktisadi gelişmenin yönü*. Devlet Planlama Teşkilatı.